

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-3341/2016. számú ügyben

Előadó: dr. Gurbai Sándor

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLIII. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól.*”¹ A Jegyzőkönyv 3. cikke alapján – az 1. cikkben megfogalmazott cél megvalósítása érdekében – valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében.*” A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. bekezdése értelmében az államnak a nemzeti megelőző mechanizmus látogatásait bármely, a joghatósága és ellenőrzése alatt álló helyen lehetővé kell tennie, ahol embereket valamely hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával a személyes szabadságuktól megfosztják vagy megfoszthatják (a továbbiakban: fogvatartási helyek).

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (6) bekezdése értelmében, Magyarországon 2015. január 1-től az alapvető jogok biztosa ellátja a Jegyzőkönyv 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: NMM) feladatait, amelynek keretében a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti *fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és felmerült visszásság hiányában is rendszeresen vizsgálja.*² A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontjában biztosított jogkörömben eljárva, amely szerint az NMM feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatom, látogatást tartottam a *főti Károlyi István Gyermekközpont Különleges Gyermekotthonában.*

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A fogvatartási hely kiválasztása során szem előtt tartottam az ENSZ Kínzás Elleni Bizottsága 2. számú általános kommentárának³ 15. bekezdésében foglaltakat, miszerint a részes államoknak meg kell tiltaniuk, meg kell előzniük és orvosolniuk kell a kínzást és rossz bánásmódot többek között olyan intézményekben, amelyek gyermekek vagy fogyatékossgal élő személyek számára nyújtanak ellátást.

Tekintettel arra, hogy az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére, *a látogatás során és a jelentésben kiemelt figyelmet fordítottam az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményben (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) foglalt rendelkezések és az egyezménnyel kapcsolatos iránymutatások implementációjának ellenőrzésére.*

Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: CRPD) végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére, ezért *a látogatás során és a jelentésben különös hangsúlyt helyeztem a CRPD-ben foglalt rendelkezések implementációjának ellenőrzésére.*

¹ Jegyzőkönyv 1. cikk.

² Ajbt. 39/B. § (1) bekezdés.

³ CAT/C/GC/2.

1.2. Hatáskör

A Jegyzőkönyv 4. cikk 2. bekezdése szerint szabadságelvonást jelent minden olyan környezetben való elhelyezés, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el. Amint arra az AJB-373/2015. számú ügyben, mint NMM rámutattam, a fogva tartás e hagyományostól eltérő értelmezésének egyértelműen megfelelnek a gyermekvédelmi szakellátás otthont nyújtó ellátásai. Az otthont nyújtó intézményekben való elhelyezés – a gondozási hely meghatározása – kötelező erejű bírósági vagy hatósági határozatban történik,⁴ a gondozási hely elhagyása esetén pedig az ellátást nyújtó megkeresi az illetékes rendőri szervet az engedély nélkül eltávozott gyermek felkutatása érdekében.⁵ A gyermeket tehát – engedély nélküli távozás esetén – végső soron rendőri szerv juttatja vissza gondozási helyére. Mindezek alapján a Károlyi István Gyermekközpont (a továbbiakban: KIGYK) Különleges Gyermekotthona a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti hely, ahol szabadságuktól megfosztott személyek tartózkodnak.

1.3. Az érintett alapvető jogok

- *A jogállamiság evéből fakadó jogbiztonság követelménye:* „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés];
- *Az élethez, és az emberi méltósághoz való jog:* „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” [Alaptörvény II. cikk];
- *Kínzás, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma:* „Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgátságban tartani.” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés];
- *A magánélethez, a kapcsolattartáshoz való jog:* „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.” [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés];
- *Személyes adatok védelméhez való jog:* „Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.” [Alaptörvény VI. cikk];
- *A véleménynyilvánítás szabadságához való jog:* „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.” [Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés];
- *A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség biztosítása:* „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. (...) Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk];
- *A gyermek védelméhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés];
- *Panaszjog:* „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.” [Alaptörvény XXV. cikk];
- *Szabad mozgáshoz való jog:* „Mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához.” [XXVII. cikk (1) bekezdés].

⁴ Vö. Gyvt. 78-79. §§.

⁵ 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 86. §.

1.4. Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

1.4.1. A nemzeti jogforrások

- A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény [a továbbiakban: Gyermekjogi egyezmény];
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény [a továbbiakban: Szocvtv.];
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.);
- A Fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény [a továbbiakban: CRPD];
- Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.);
- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 2011. évi CXLIII. törvény [a továbbiakban: Jegyzőkönyv];
- Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Info tv.);
- Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet;
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény [a továbbiakban: Nkt.];
- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1988. évi 3. törvényerejű rendelet [a továbbiakban: Kínzás elleni egyezmény];
- Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet;
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet);
- A személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet;
- Az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat;
- A Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről szóló 126/2008. (XII. 4.) OGY határozat;
- A Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2015-2016. évi cselekvési programjáról szóló 1390/2015. (VI. 12.) Korm. határozat;
- Az SZGYF Főigazgatójának a Főigazgatóság fenntartásában működő személyes gondoskodást nyújtó szociális és gyermekvédelmi intézményekben létrehozott érdekképviselői fórumok megalakításának és tevékenységének szabályairól szóló 20/2013. (VI. 12.) SZGYF utasítást (a továbbiakban: SZGYF utasítás).

1.4.2. A nemzetközi források

- Az ENSZ Kínzás elleni Bizottságának a 2. számú Általános Kommentárja a 2. cikk Részben államok általi végrehajtásáról (UN Committee against Torture: General Comment No. 2: Implementation of Article 2 by States Parties). 2008. január 24. CAT/C/GC/2. [a továbbiakban: CAT/C/GC/2.];

- Manfred Nowak, az ENSZ kínzás elleni küzdelemmel foglalkozó különleges jelentéstevője 2008. évi A/63/175. számú időközi jelentése (Manfred Nowak: Interim report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment). 2008. július 28. [a továbbiakban: A/63/175.];
- Az ENSZ Közgyűlése által elfogadott A/RES/64/142 sz. határozat az alternatív gondoskodásban lévő gyermekekre vonatkozó útmutatóról (UN General Assembly: Guidelines for the Alternative Care of Children). 2010. február 24. [a továbbiakban: A/RES/64/142];
- Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogainak bizottsága Magyarország első időszakos jelentésére vonatkozóan elfogadott záró észrevételei (UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities: Concluding observations on the initial periodic report of Hungary.) 2012. október 22. CRPD/C/HUN/CO/1. [a továbbiakban: CRPD/C/HUN/CO/1];
- Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogainak bizottsága 2. számú Általános Kommentárja a CRPD 9. cikkéről – Hozzáférhetőség (UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities: General Comment No. 2 on Article 9: Accessibility). 2014. május 22. CRPD/C/GC/2 [a továbbiakban: CRPD/C/GC/2];
- Az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága Magyarország harmadik, negyedik és ötödik összevont időszakos jelentésére vonatkozóan elfogadott záró észrevételei. 2014. október 14. CRC/C/HUN/CO/3-5 [a továbbiakban: CRC/C/HUN/CO/3-5];
- Juan E. Méndez, az ENSZ kínzás elleni küzdelemmel foglalkozó különleges jelentéstevője 2015. évi A/HRC/28/68. számú jelentése (Juan E. Méndez: Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment). 2015. március 5. [a továbbiakban: A/HRC/28/68.];

1.5. A látogatás módszere

Az NMM feladatainak teljesítése körében személyesen és munkatársaim útján is eljárhatok. Felhatalmazott munkatársaim a KIGYK Különleges- és Speciális Gyermekotthonát 2015. július 21-én, előzetes bejelentés nélkül látogatták meg. Az említett időpontban a Különleges Gyermekotthonban élő gyermekek nyaraltak, ezért munkatársaim 2015. augusztus 13-án, előzetes bejelentés nélkül, ismét ellátogattak a Különleges Gyermekotthonba. Ekkor összesen 6 gyermek tartózkodott ebben a gyermekotthonban.

Az Ajbt. 39/B. § (3) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a látogatás résztvevői megvizsgálták a Különleges Gyermekotthon helyiségeit; az ellátottakkal kapcsolatos bánásmóddal összefüggő iratokba betekintettek és azokról kivonatot és másolatot kértek; továbbá meghallgatták a KIGYK igazgatóját, a Különleges Gyermekotthon munkatársait, és az ellátottakat.

Munkatársaim mind a Különleges Gyermekotthonban dolgozó személyek, mind a gyermekek meghallgatását bizalmas körülmények között, előzetesen összeállított kérdéssorok alapján végezték oly módon, hogy a kommunikációnál figyeltek a fogyatékosággal élő gyermekek speciális igényeire.

A 2015. július 21-én és a 2015. augusztus 13-án történt látogatások során összesen 14 személlyel készült interjú a Különleges Gyermekotthonban ellátott gyermekekkel való bánásmóddal összefüggésben az alábbiak szerint:

- 3 személlyel, a vezetőséggel történt beszélgetés során (a KIGYK igazgatója és igazgatóhelyettese, valamint a Különleges Gyermekotthon vezetője);
- 5 személlyel a KIGYK személyzetéből (élelmezésvezető, pszichológus, nevelő, gyermekfelügyelő, fejlesztő pedagógus);
- 5 személlyel a gyermekek közül (3 lánnyal, 2 fiúval; egy gyermek nem kívánt az interjúban részt venni);
- 1 gyermekvédelmi gyámmal.

1.6. A látogatás időpontja 2015. július 21. és 2015. augusztus 13.

1.7. A látogatás résztvevői

A látogatás vezetője: dr. Gurbai Sándor jogász
A látogatás résztvevői: dr. Izsák Gábor jogász
dr. Kozicz Ágnes jogász
dr. Rostás Rita pszichológus, pedagógus.

2. Tényállás és megállapítások

2.1. Elhelyezkedés

A KIGYK Fót központjában, egy 40 hektáros, ősfákkal teli kastélypark területén található, tömegközlekedéssel – vonattal, távolsági és helyi autóbusszal – jól megközelíthető, vagyis érvényesül az NM rendelet 110. § (1) bekezdésének azon rendelkezése, melynek értelmében „[a] gyermekotthon létesítésekor figyelemmel kell lenni különösen arra, hogy az a) ne legyen a gyermek testi, érzelmi, erkölcsi fejlődésére káros környezetben, b) tömegközlekedési eszközzel megközelíthető legyen.”

2.2. Fenntartás

A KIGYK fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: SZGYF). Amint az AJB-705/2016. számú jelentésemben rámutattam, a vezetőséggel készített interjúk során tudomásomra jutott, hogy a fenntartótól több mint két éve nem érkezett írásos visszajelzés a KIGYK működésével kapcsolatban, holott a Gyvt. értelmében a fenntartó „ellenőrzi és évente egy alkalommal értékeli a szakmai munka eredményességét, a szakmai program végrehajtását, valamint a gazdálkodás szabályszerűségét és hatékonyságát.”⁶ *A fenntartói ellenőrzés és értékelés hiánya aggodalomra ad okot, hiszen ezek jelentős szerepet tölthetnek be a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése szempontjából.*

2.3. Személyi feltételek – személyzet

A Különleges Gyermekotthonban a személyzet a következő munkakörök szerinti végzi a munkát:

Gyermekotthon vezető	1 fő
Nevelő	5 fő
Gyermekfelügyelő	6 fő
Gyermekvédelmi asszisztens	6 fő.

A munkaköröket az alábbi képesítések alapján tölti be a személyzet:

Munkakör	A munkakört betöltő munkatársak képesítés (fő)
Gyermekotthon vezető	gyógypedagógus, óvónő, gyermekvédelmi szakellátás szakvizsga
Nevelő	tanító (1), szociális munkás (1), gyógypedagógus (2), hitoktató (1)
Gyermekvédelmi asszisztens	szociális asszisztens (1), gyermek- és ifjúsági asszisztens (1), gyógypedagógiai asszisztens (2), pedagógiai asszisztens (1), szociális gondozó és szervező (1)
Gyermekfelügyelő	gyermek- és ifjúsági felügyelő (2), óvodai dajka (1), általános ápoló – általános asszisztens (1), óvodai dajka – felnőtt szakápoló (1), dajka – gyermek- és ifjúsági felügyelő (1)

A Különleges Gyermekotthonban elhelyezett gyermekek rehabilitációjában és rehabilitációjában egészségügyi, pedagógiai és pszichológiai segítő személyzet vesz részt. Mivel két dolgozó egyszerre ritkán lát el feladatot ugyanabban az épületben, a munkatársak túlterheltek. Ehhez társul az is, hogy a Különleges Gyermekotthonban középkorú és idősebb korosztály dolgozik, és a mozgáskorlátozott gyermekek emelése további fizikai megterhelést jelent számukra.

⁶ Gyvt. 104. § (1) bekezdés e) pont.

Ennek ellenére „mindent megtesznek” – mondta az egyik munkatárs. Egy másik alkalmazott ezt úgy fogalmazta meg, hogy a gondozási tevékenység mellett a gyermekekkel való beszélgetésre is jut idejük. A vezetőség szerint *a munkatársak létszáma – bár megfelel a jogszabályi előírásoknak – nem elegendő.* Egy megkérdezett munkatárs arról tájékoztatott, hogy hétköznapi napközben 1 felnőtt van a gyermekekkel, de hétvégén bejár a gyermekfelügyelő mellé egy nevelő is. A Különleges Gyermekotthonban, szakmai munkakörben kizárólag nők dolgoznak. A gyermekek pszicho-szexuális fejlődése, valamint a nemi szerepek kialakulásának elősegítése végett, törekedni kell a férfi gyermekfelügyelők, illetve nevelők alkalmazására. Az említett helyzetben megoldható lenne, hogy a gyermekek fürdetésében – a prepubertás kortól kezdődően – azonos nemű munkatársak közreműködjenek. A férfi munkatársak alkalmazása, a nemi szerepek közvetítése mellett, a mozgásukban akadályozott gyermekek ellátását végző női munkatársak fizikai terhelésének csökkentése miatt is indokolt lenne. Az, hogy a KIGYK férfi dolgozói közül a gyermekek a gépkocsivezetővel – aki iskolába, kirándulni viszi őket – kapcsolatban vannak, azért nem jelent megoldást, mert ő a gyermekek mindennapjainak egyéb történéseiben nincs jelen, illetve általában sem elérhető számukra.

A vezetőség úgy látja, hogy *jó lenne, ha férfi nevelő vagy gyermekvédelmi asszisztens is dolgozna a Különleges Gyermekotthonban.* A férfi dolgozók hiányát a személyzet állandóságával magyarázta a vezetőség.

A KIGYK-ben két pszichológus dolgozik, akik foglalkoznak mind a Speciális Gyermekotthonban, mind pedig a Különleges Gyermekotthonban lakó gyermekekkel. A foglalkozás egyénileg vagy kiscsoportban történik; a kisebbek mesecsoporton, a nagyobbak kamaszcsoporthoz vehetnek részt. A KIGYK két ápolónőt alkalmaz; egyikük a különleges és a speciális szükségletű gyermekeket, míg a másik a kísérő nélküli kiskorúakat és az utógondozói ellátottakat segíti. Az ápolónők szükség esetén egymás helyettesítését is ellátják. A városban 24 órás orvosi ügyelet van, de gyermekorvos rendszeresen végiglátogatja a Különleges Gyermekotthonban élő gyermekeket.

Az NMM aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a Különleges Gyermekotthonban nem alkalmaznak férfiakat, ezért felhívja a figyelmet, hogy különös hangsúlyt kell fektetni a szakmai személyzet jövőbeli felvételénél a kiegyensúlyozottabb nemi arány megteremtésére.

2.3.1. Továbbképzés és szupervízió

A dolgozók továbbképzésével kapcsolatosan a vezetőség szem előtt tartja, hogy ezek lehetőség szerint ingyenesek legyenek. Próbálják a munkatársakat a KIGYK különböző részlegeiről együtt küldeni továbbképzésekre, de olyan képzések is vannak, amelyeken speciálisan csak az egyik gyermekotthon munkatársai vesznek részt. Mindemellett megfogalmazódott a vezetőség részéről, hogy „az elegendő és megfelelő továbbképzés nem biztosított; szükség lenne egészségügyi, gyermekvédelmi és mentálhigiénés továbbképzésekre.”

2015-ben a látogatás időpontjáig, a Különleges Gyermekotthon munkatársai az alábbi továbbképzéseken vettek részt:

- egynapos továbbképzés az életvitelt segítő eszközökről, melyet a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal tartott;
- a nevelők a gyermekbántalmazással kapcsolatos képzésen vettek részt;
- a személyzet egy tagja eszmegbeszéléssel kapcsolatos képzésen vett részt.

Az egyik munkatárs szerint az életvitelt segítő eszközök használatáról tartott egynapos továbbképzésen tanultakat „a gyakorlatban kevésbé tudják hasznosítani.” Ennek az az oka, hogy az eszközök – bár hasznosak, de – drágák és emiatt nem tudják beszerezni.

A személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet 15. § (1) bekezdése szerint a személyes gondoskodást nyújtó intézmény vezetője éves továbbképzési tervet köteles készíteni. A továbbképzési terv tartalmi elemeit az idézett jogszabályhely (2) bekezdése tartalmazza.

A KIGYK által rendelkezésekre bocsátott, a Különleges Gyermekotthont érintő továbbképzési tervből hiányoznak a hivatkozott jogszabályhelyen megjelölt tartalmi elemek. Mindemellett a továbbképzési terv szerint a Különleges Gyermekotthon egyetlen dolgozója sem vett részt továbbképzésen sem 2013-ban, sem 2014-ben. A dolgozók által 2015-ben megszerzett kreditpontok értéke messze elmarad a tervben foglaltaktól.

A Gytv. 104. § (1) f) pontja értelmében a „[...] gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet ellátó állami és nem állami intézmény [...] fenntartója gondoskodik a szakemberek képzéséről, továbbképzéséről.”

Az NMM aggodalommal állapítja meg, hogy a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság a továbbképzésekkel kapcsolatos fenntartói kötelezettségének nem tesz eleget.

A KIGYK vezetősége arról számolt be, hogy 2-3 éve nincs szupervízió az intézményben. Meglátásuk szerint „a kereset nem sok és a kiégés veszélye fennáll.” Jelenleg 2 pszichológus dolgozik a KIGYK-ben, de ameddig 3-an voltak alkalmazásban, az egyikük kifejezetten a dolgozóknak nyújtott támogatást, volt egyéni és csoportos szupervízió. A KIGYK igazgatója jelezte, hogy tud a szupervízió iránti igényről és keresi a megoldást a helyzetre.

A Különleges Gyermekotthon szakmai színvonalának folyamatos megerősítése, a munkatársak kompetenciáinak fejlesztése, a motiváltság fenntartása, valamint a kiégés megelőzése olyan fenntartói és intézményvezetői kötelezettség, amely nemcsak a dolgozók jóllétének elősegítése szempontjából fontos, de jelentőséggel bír az ellátott gyermekekkel kapcsolatosan a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmának prevencióját érintően is. Mindezek alapján lépéseket kell tenni a Különleges Gyermekotthon szakmai személyzete rendszeres és minőségi továbbképzésének, valamint szupervíziójának biztosítása érdekében.

A továbbképzés keretében biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a munkatársak a Kínzás elleni egyezmény, a Jegyzőkönyv, a Gyermekjogi egyezmény és a CRPD releváns rendelkezéseivel és azok gyakorlati megvalósításával kapcsolatos ismereteket megszerezzék.

2.4. Tárgyi feltételek

A Különleges Gyermekotthon három épületből áll, melyek korábban óvodaként funkcionáltak. Az épületegyüttesből kettő (51-es és 52-es csoport) közvetlenül egymás mellett található, egyik házból a másikba gyalogosan vagy kerekesszékkal is könnyen el lehet jutni. A harmadik épület (53-as csoport) ezektől kissé távolabb helyezkedik el, ennek megközelíthetősége vagy a park zöldterületi részén, vagy az autók számára biztosított úton lehetséges. A harmadik épület akadálymentes megközelítése utóbbi módon történhetne, azonban az út göröngyös és gyeprácsköveken keresztül kerekesszékkal nehezen járható.⁷ Az 51-es csoport épületének bejárata küszöbvel rendelkezik, mely az akadálymentes közlekedést megnehezíti.⁸

A Különleges Gyermekotthon 51-es és 53-as csoportjának épülete tehát nem felel meg a fizikai akadálymentesség követelményeinek.⁹

Az 51-es és az 52-es csoport épülete között egy játszótér található. Míg néhány játék erősen leromlott állapotú, addig a legtöbb játék a mozgáskorlátozott gyermekek számára nehezen vehető igénybe. A játszótér nem akadálymentes.¹⁰ A Különleges Gyermekotthon épületeiben egy-egy 8 fős csoport került elhelyezésre. Minden házban található egy kb. 50 m²-es közös nappali étkező résszel, egy 9 m²-es konyha, akadálymentes fürdőszoba pelenkázóval, akadálymentes illemhely, hálósobák, nevelői szoba, raktárhelyiség. A folyosók kapaszkodóval ellátottak. Az épületek belső berendezése, díszítése, valamint a nappali játékokkal való felszereltsége a kiskorúak életkorához és érdeklődési köréhez igazodik. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy, az 53-as csoport épületének nappalijában betört fal és felhasadt tapéta volt látható.¹¹

⁷ Ezzel kapcsolatos fotót lásd a mellékletben: 1. sz. kép.

⁸ Ezzel kapcsolatos fotót lásd a mellékletben: 2. sz. kép.

⁹ Lásd Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet akadálymentesre vonatkozó előírásait.

¹⁰ Ezzel kapcsolatos fotót lásd a mellékletben: 3. sz. kép.

¹¹ Ezzel kapcsolatos fotót lásd a mellékletben: 4. sz. kép.

Az 51-es és az 53-as csoport épületeiben 4, míg az 52-es csoport épületében 5 szoba került kialakításra. A szobák nemenként elkülönítettek és 1, 2, 3 ágyasak. A szobák mérete változó; a 2 ágyas szobák 12-20 m² körüliek, a 3 ágyas szobák mérete 17-25 m², az 1 ágyas szobák 10 m² körüliek. Mindezek alapján, a szobákban egy főre 6 és 10 m² közötti terület jut. Valamennyi szoba tükrözi az ott lakók korosztályát, érdeklődési körét, megfelelő tanulóhelyiséggel, ruhásszekrényekkel rendelkezik.

A csoportok szomszédságában kialakításra került kiskertet, az itt lakó gyermekek művelik.¹²

Mindhárom épületben található hirdetőtábla, melyen az alábbi információk találhatóak meg:

- a gyermekjogi képviselő elérhetősége;
- a gyermekek iskoláinak elérhetősége;
- a gyermekek közeljövőben várható fontosabb programjai;
- a gyermekorvosi ügyelet elérhetőségei;
- a nevelők/gyermekfelügyelők munkaidő-beosztása;
- a gyermekvédelmi gyámok elérhetősége (a gyámolt gyermek nevének feltüntetésével);
- a gyermekotthon házirendje;
- a nevelők/gyermekfelügyelők „naplója” az otthonban történt eseményekről;
- a heti menü; valamint
- a gyermekközpont működési engedélye.

A felsorolt információk felnőtt ember szemmagasságában kerültek kifüggesztésre, azonban a gyermekek számára – éppen ezért – nem biztosított a megfelelő információhoz jutás, melyet tovább nehezít, hogy a hirdetőtábla egy előtte álló asztal miatt megközelíthetetlen. A kerekesszékes gyermekek számára az információhoz jutás még nehezebb.

A hirdetőtáblákon ki volt függesztve továbbá több gyermek orvosi papírja, valamint hozzájuk csatolva a kiváltandó gyógyszer.

Felhívom a figyelmet, hogy az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatot különleges adatként jelöli meg.¹³ A gyermekek e különleges adatainak a hirdetőtáblán történő elhelyezése az Info tv. adatbiztonsággal kapcsolatos követelményeit¹⁴ figyelmen kívül hagyja és visszaállítást valósít meg az Alaptörvény VI. cikkének (2) bekezdésében biztosított, személyes adatok védelméhez való joggal összefüggésben.

2.5. A Különleges Gyermekotthonban ellátott gyermekek

A KIGYK Különleges Gyermekotthonában 24 személy látható el. Mind a 24 férőhely állami finanszírozásba befogadott. A Különleges Gyermekotthonban gondozott gyermekek adatai 2015. július 21-én:

A) Az ellátás típusa és a Különleges Gyermekotthonban eltöltött idő szerint:

Ellátás típusa	Fő	A Különleges Gyermekotthonban töltött idő
Ideiglenes hatállyal elhelyezett kiskorúak száma	0	-
Nevelésbe vett kiskorúak száma	22	3-5 év között: 4 fő 5-7 év között: 5 fő 7-10 év között: 13 fő
Utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttek száma	2	5-7 év között: 2 fő

¹² Ezzel kapcsolatos fotót lásd a mellékletben: 5. sz. kép.

¹³ Info tv. 3. § 3.b) pont.

¹⁴ Uo. 7. §.

B) Életkori bontás szerint:

Életkor	Fő
6-10 éves	2
10-14 éves	13
14-16 éves	6
16-18 éves	1
18 év felett	2

A Különleges Gyermekotthonban nincs elhelyezve kettős szükségletű gyermek. Az intézményvezetés szerint a gyermekek Különleges Gyermekotthonban való elhelyezését az alábbiak alapozzák meg:

- merevgörcs
- izomsorvadás
- szívbetegség,
- oxigén-ellátásra szorulók,
- liszt érzékenység
- enyhe, közepsúlyos értelmi fogyatékoság
- gyengénlátás
- végtaghiány.

A munkatársakkal készített interjúk során arról értesültem, hogy a Különleges Gyermekotthon csoportjai annak megfelelően lettek kialakítva, hogy a gyermekek mennyire képesek önállóan mozogni, magukat ellátni. Így az 51-es csoportban él a legtöbb olyan mozgáskorlátozott gyermek, aki állandó ellátásra, valamint a fürdetésben is segítségre szorul. Az 52-es csoportban az önállóbb gyermekek, míg az 53-as csoportban azok kerülnek elhelyezésre, akik számára a legkevesebb segítséget nyújtja a személyzet.

2.6. Bekerülés, kikerülés

A Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja szerint az ország bármely pontjáról kerülhetnek ide gyermekek. „Azok a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló tartós beteg és akadályozott fejlődésű gyermekek és fiatalok nyerhetnek felvételt, akiknek betegségeit (tünetcsoportjait) a jóváhagyott szakmai koncepció – mint vezető, elsődleges tünetet – meghatározta, pontosította.”¹⁵ A KIGYK igazgatójától kapott írásos tájékoztatás szerint a Különleges Gyermekotthonba kerülés előtti gondozási helyek az alábbiak szerint oszlanak meg (utógondozói ellátásban részesülők kivételével):

Bekerülés	Fő
Más gyermekotthonból	20
Közvetlenül a szülőktől	2

E tájékoztatásnak ellentmond az a tény, hogy a szűrőpróbaszerűen megvizsgált egyéni gondozási-nevelési tervek közül az egyik szerint *nevelőszülői családból* került a gyermek a Különleges Gyermekotthonba, mivel ellátását a többi gyermek mellett nem tudták megoldani.¹⁶ A személyzet beszámolója szerint, általánosságban a különleges gyermekotthonokba való legfőbb bekerülési ok az, hogy a szülők nem vállalják a fogyatékosággal élő gyermek nevelését, de a kiemelések háttérében előfordul alkoholizmus, szociális rászorultság, a családban nevelkedő több gyermek, valamint esetenként a törvényes képviselő halála. Az egyik dolgozó arról tájékoztatott, hogy a Különleges Gyermekotthonba kerülő új gyermekkel az első napokban sokat beszélgetnek, mindent megtesznek, hogy jól érezze magát.

¹⁵ Különleges Gyermekotthon Szakmai Program. VI.1.1. fejezet.

¹⁶ Hasonló pontatlanságot állapít meg a KIGYK Speciális Gyermekotthonról szóló, AJB-705/2016. számú jelentés 2.3. pontja is.

Ez azért is fontos, mert a változást nehezen viselik a gyerekek. A Különleges Gyermekotthonban a látogatás időpontjában 5-en voltak várólistán és a tájékoztatás alapján egy testvérpár érkezése várható. Az 5 megkérdezett gyermek közül ketten azt mondták, hogy nem tudják miért kerültek a gyermekotthonba. A gyermekotthoni elhelyezés megszüntetésével kapcsolatosan a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja az otthonvezető feladatkörébe utalja, hogy segíti

- a korábbi intézménybe, családba történő visszailleszkedést,
- a sérülésnek megfelelő szociális intézmény kiválasztását,
- újonnan kijelölt intézménybe való beilleszkedést,
- az önálló életvitel megkezdését, valamint kezdeményezi és javasolja a gondnokság alá helyezési eljárás megindítását.¹⁷

A személyzettől arról értesültem, nem jellemző, hogy a gyermekek a nagykorúságuk elérését követően nevelőszülőkhöz kerüljenek. Az egyik munkatárs arról tájékoztatott, hogy van „életkezdő” lehetőség az utógondozói otthonokban, de kerekesszékesek nem kerülnek oda, számukra inkább a szociális intézményben történő elhelyezés lehet a megoldás. A személyzet egy másik tagja úgy látja, hogy a gyermekek 80%-a szociális bentlakásos intézménybe fog kerülni, ha innen kikerül. Az egyik gyermek azt mondta, hogy – bár jól érzi magát az otthonban – szeretne máshol lakni, például nevelőszülőknél, azonban ezt még nem mondta senkinek.

A látogatás helyszínén megkérdezett gyermekvédelmi gyám arról tájékoztatott, nem jellemző a gyermekek nevelőszülőkhöz való kikerülése. A szolgáltatások (fejlesztés, nevelés, oktatás, étkeztetés, programok) elérhetősége miatt „nekik így jobb”; véleménye szerint ezt a színvonalat egy nevelő- vagy örökbefogadó szülő nem tudná biztosítani.

Az intézményvezetés elmondása szerint többen örökbefogadhatóvá vannak nyilvánítva. Hazagondozás már történt, de örökbefogadás nem. A KIGYK igazgatójától kapott tájékoztatás szerint a Különleges Gyermekotthonból a látogatás napjáig mindössze egy gyermek került ki, aki egy bentlakásos szociális intézményben nyert elhelyezést.

A Gyvt. előírásai alapján, *a Különleges Gyermekotthoni elhelyezés megszüntetésének kiemelten fontos eleme kell, hogy legyen az örökbefogadás elősegítése,¹⁸ és a nevelőszülőnél történő elhelyezés elősegítése.¹⁹*

Az NMM hangsúlyozza, hogy az említett aspektusok hiányoznak a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programjából és az interjúkból származó információk is azt támasztják alá, hogy sem az örökbefogadás elősegítése, sem a nevelőszülőnél történő elhelyezés elősegítése nem jelenik meg markánsan a Különleges Gyermekotthonban élő gyermekekkel kapcsolatosan. Az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága Magyarország 2014. évi felülvizsgálatát követően aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy hiányoznak – többek között – a fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekek örökbefogadását elősegítő intézkedések.²⁰ A Gyermek Jogainak Bizottsága sajnálattal jegyezte meg, hogy a különleges ellátási igényű gyermekek ritkán kerülnek nevelőszülőkhöz.²¹ A megfelelő állami szerepvállalás hiánya, a KIGYK Különleges Gyermekotthonjának gyakorlata, valamint Szakmai Programjának hiányossága veszélyezteti a Gyermekjogi egyezmény 23. cikkének, valamint a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 7. cikkének érvényesülését és az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasságot okoz. Az NMM különös aggodalmát fejezi ki a Gyvt. azon előírásai miatt, melyek a súlyos fogyatékossgal és tartós betegséggel élő²² gyermekek intézményi elhelyezését és ellátását erősítik,²³ ahelyett hogy az intézményekből történő kitagolási folyamatokat helyeznék előtérbe.

¹⁷ Különleges Gyermekotthon Szakmai Program. VI. 5. fejezet.

¹⁸ Ld. Gyvt. 53. § (1) bekezdés b) pontját.

¹⁹ Vö. Gyvt. 58. § (6) be kezdés.

²⁰ CRC/C/HUN/CO/3-5. 40. bekezdés.

²¹ Uo. 38. bekezdés c) pont.

²² A tartós betegség a CRPD 1. cikkének definíciója szerint akár fogyatékossgként is meghatározható. Az 1. cikk értelmében: „Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki *bosszan tartó* fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi *károsodással* él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.” (Kiemelés az NMM-től).

²³ Gyvt. 7. § (2) bekezdés; 78. § (2) bekezdés; 79. § (4) bekezdés; 161/M. § (1)-(2) bekezdés.

Ezt a jogi szabályozást és az arra épülő gyakorlatot az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága és az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogainak Bizottsága is bírálta,²⁴ és javasolta, hogy Magyarország

- tegyen intézkedéseket annak érdekében, hogy valamennyi, gyermekotthonokban elhelyezett gyermek – köztük a fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekek – számára családon és közösségen alapuló gondozást biztosítsanak, és hogy csak végső esetben válasszák e gyermekek intézményi elhelyezését;²⁵
- biztosítson rendszeres képzést a nevelőszülők számára, ideértve a különleges szükségletű gyermekek gondozásához szükséges készségekről szóló oktatást;²⁶
- segítse elő a nevelőszülői státusz pozitív megítélését, mivel az nem esik ilyen megítélés alá;²⁷
- folytasson széles körű tájékoztató és figyelemfelkeltő tevékenységet annak érdekében, hogy előmozdítsa a fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekek örökbefogadását, hogy ezáltal lehetővé tegye e gyermekek számára azt, hogy családi környezetben nőjenek fel;²⁸
- minden szükséges intézkedést tegyen meg a fogyatékossgal élő gyermekeket nevelő családok támogatásának – többek között pénzügyi támogatásának – növelése érdekében, hogy lehetővé váljon e családok számára, hogy gondoskodjanak gyermekeikről;²⁹
- minden szükséges intézkedést tegyen meg a fogyatékossgal élő gyermekek széles körű intézményi elhelyezésének megelőzése érdekében, valamint a családi környezettől megfosztott, fogyatékossgal élő gyermekek megfelelő alternatív, családon és közösségen alapuló gondozásának biztosítása érdekében;³⁰
- tegyen nagyobb erőfeszítéseket a szükséges szakmai és pénzügyi források – különösen helyi szinten történő – biztosítása érdekében, és hogy támogassa és terjessze ki a közösségi alapú rehabilitációs és egyéb szolgáltatásokat a fogyatékossgal élő gyermekekre és családjaikra a saját helyi közösségeikben, hogy ezáltal a fogyatékossgal élő gyermekek a családjaikban élhessenek.³¹

Amint az AJB-373/2015. számú jelentésemben megállapítottam, annak ellenére, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek családközei nevelésének elősegítése érdekében a Gyvt. bevezette a különleges nevelőszülő kategóriáját, ez a nevelőszülői hálózat jelentős fejlesztést igényel.³²

Az AJB-373/2015. számú jelentésemben megfogalmazott aggályaimra és az azok orvoslása érdekében tett ajánlásaimra reagálva, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkára jelezte, hogy a Gyvt 7. § (2) bekezdésének rendelkezése félreértésre adhat okot, ezért annak módosítása érdekében szükséges intézkedéseket 2015 őszén megteszik.³³

Felhívom a figyelmet, hogy míg a Gyvt. 78. § (2) bekezdése és a 79. § (4) bekezdése visszautal a 7. § (2) bekezdésre, addig a Gyvt. 161/M. § (1)-(2) bekezdései nem tartalmazzak ilyen visszautalást, azonban tartalmukban megegyeznek a 7. § (2) bekezdésében foglalt korlátozásokkal.

²⁴ CRC/C/HUN/CO/3-5. 38., 40., és 44. bekezdés. CRPD/C/HUN/CO/1. 21. bekezdés.

²⁵ CRC/C/HUN/CO/3-5. 39. (1) bekezdés a) pont.

²⁶ U.o. 39. (1) bekezdés c) pont. Ezzel összefüggésben az Országos Fogyatékossgügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat 11.2. pontja már tartalmaz feladat-meghatározást.

²⁷ U.o. 39. (1) bekezdés d) pont.

²⁸ U.o. 41. bekezdés.

²⁹ U.o. 45. bekezdés a) pont.

³⁰ U.o. 45. bekezdés b) pont.

³¹ CRPD/C/HUN/CO/1. 22. bekezdés.

³² AJB-373/2015. sz. jelentés 2. d) pont. Vö.: BÉNDEK Julianna: Országjelentés Magyarországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz. Európai Parlament, Belső Politikák Főigazgatósága. C Tematikus Főosztály: állampolgári jogok és alkotmányos ügyek. Brüsszel, 2013.27-28.

³³ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárának az Alapvető Jogok Biztosának küldött, 2015. július 30-án kelt, 2650913/2015/GYERGYAM iktatószámú levele. 1.

A fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásának stratégiájáról és a végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról szóló 1257/2011. (VII. 21.) Korm. határozat – mivel nem a gyermekvédelem rendszerét célozza – nem tartalmaz a gyermekotthonokra vonatkozó előírást. Ugyanakkor *indokolt lenne egy hasonló – bár rövidebb időkeretben gondolkodó – stratégia kidolgozása annak érdekében, hogy a gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek családi környezetben nőhessenek fel.*³⁴

*Az a jogi szabályozás, amely a súlyos fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekeket az ilyen tulajdonsággal nem élő gyermekektől oly módon különbözteti meg, hogy ezen az alapon, intézményben történő elhelyezésüket és ellátásukat erősíti, ahelyett hogy a gyermekotthonokból történő kitagolásukat helyezné előtérbe, veszélyezteti a Gyermekjogi egyezmény 2. és 23. cikkének, valamint a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 5. és 7. cikkének érvényesülését. Mindemellert az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával, a XV. cikkének (2) bekezdésében deklarált, fogyatékossgal alapján megvalósuló hátrányos megkülönböztetés tilalmával, a XV. cikkének (4) bekezdésben rögzített, az esélyegyenlőség külön intézkedésekkel történő segítésének állami kötelezettségével, továbbá a XV. cikkének (5) bekezdésben rögzített fogyatékossgal élők külön intézkedésekkel megvalósított védelmének állami kötelezettségével összefüggő visszásságot okoz.*³⁵

2.7. Önálló életvitel és a közösségbe való befogadás előkészítése

Az előző pontban már jeleztem, hogy a gyermekotthoni elhelyezés megszüntetésével kapcsolatosan a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja az otthonvezető feladatkörébe utalja az önálló életvitel megkezdésének segítését.

A személyzet egyik tagja arról tájékoztatott, hogy nagy hangsúlyt fektetnek a gyerekek önállóságára, önellátásra való nevelésére. Az intézményből a gyerekek önállóan nem mehetnek ki, de a kapcsolattartások során, valamint nevelői/gyerekefelügyeleti kontrollal mód van arra, hogy a városba vagy a park más részére is eljussanak. A munkatársak próbálnak segíteni a gyerekeknek az utcai közlekedésben, és a bevásárlásban. Elmondásuk szerint több gyermekkel is ki lehetne menni, de ehhez kevesen vannak. Az egyik dolgozó ezzel szemben arról számolt be, támogatják, hogy a gyerekek egyedül közlekedjenek: a gyerekek kigurulhatnak egyedül a városba és önállóan vásárolhatnak. „Itt könnyebb, mint egy nagyvárosban” – teszi hozzá. Egy harmadik dolgozó úgy látja, hogy bár a gyerekek kijárnak a városba, pékségbe vagy a fagyfaltozóba és a város is nyitott a Különleges Gyermekotthon gyermekei felé, a szegregáció miatt a kortárskapcsolat sérül.

Az egyik munkatárs szerint a gyerekek most nőnek abba a korba, hogy foglalkozni kell azzal, hova kerülnek majd a Különleges Gyermekotthonból. A KIGYK jelenlegi utógondozói otthonai nem akadálymentesek. Ezzel összefüggésben az intézményvezetés arról tájékoztatott, hogy egy negyedik házat is létre szeretnének hozni a Gyermekközpont területén, ahol 4-6 gyermeket lehetne elhelyezni utógondozói csoportban, kisebb felügyelet mellett.³⁶ Ezen kívül, akadálymentesített házat biztosítanak a Gyermekközpont területén egy 5 nevelőszülő magában foglaló nevelőszülői hálózat létrehozására. Ezzel elő tudnák segíteni, hogy a testvérek közelebb kerüljenek egymáshoz.

Egy 16 éves kerekesszékes gyermek azt mondta, hogy egyedül tud fürdeni, az öltözködésben, kerekesszékebe ülésben a többi gyermek segíti. A mindennapokban hagyják őt önállóan dönteni, de hangsúlyozza, hogy elkéredzkedni csak a másik házakba lehet, a Gyermekközpont területén nem mozoghat szabadon. Egy másik gyermek arról számolt be, hogy szerinte nem hagyhatná el egyedül a Gyermekközpont területét, mert kerekesszékekkel közlekedik, és mert gyerek.

³⁴ Ezzel összefüggésben lásd az alapvető jogok biztosa 1380/2014. számú jelentését, melyben a biztos már javasolta az intézményi férőhely kiváltási Stratégia olyan szempontú vizsgálatát és kiegészítését, amely figyelemmel van a fogyatékossgal élő gyermekek egyedi igényeire és szükségleteire, és biztosítja számukra a gyermekek „mindenek felett álló” (legfőbb) érdeke érvényesülésének garanciáit.

³⁵ Vö. A JB-373/2015. számú jelentés 2. d) pontjával.

³⁶ Ezzel kapcsolatosan a „Panaszmechanizmus, érdekképviselet” fejezetpont alatt fogalmazok meg észrevételt.

A szabad mozgáshoz való jog a helyváltoztatáshoz való jog szabadságát jelenti, és magában foglalja a járművön vagy járművel és anélkül való helyváltoztatás szabadságát is.³⁷ A szabad mozgáshoz való jog – értelemszerűen – tartalmazza a kerekesszékekkel történő helyváltoztatást is. Habár e jog korlátozható például az élethez, egészséghez, biztonságához való jog védelme érdekében,³⁸ a jelen esetben nem erről van szó, hiszen a gyermek állítása szerint a Gyermekközpont területén sem mozoghat szabadon, ahol a szabad mozgáshoz való jog korlátozása indokolatlannak tűnik.

Amennyiben a Különleges Gyermekotthonban megfelelő ok nélkül kerül sor a helyváltoztatás lebetűségének korlátozására, akkor az az Alaptörvény XXVII. cikkének (1) bekezdésében biztosított szabad mozgáshoz való joggal összefüggő visszútságot okoz.

A Különleges Gyermekotthon hangsúlyt helyez a gyermekek döntési kompetenciáinak bizonyos területeket érintő erősítésére. Ugyanakkor, ha önálló életvitelük egyes aspektusainak – így például önálló közlekedés, vásárlás, kapcsolatteremtés, kapcsolatfenntartás, érdekeik védelme³⁹ – elősegítése nem történik kellő hatékonysággal, akkor nagykorúságuk elérésével, nagyobb eséllyel kerülhetnek tartós bentlakásos szociális intézménybe. *Ez szegregáltságot erősíteni, képességeik fejlődését pedig – a döntési szituációk hiányának következtében – gátolni fogja.* Az ilyen tartós bentlakásos ellátást nyújtó „otthonokban” elhelyezett fogyatékossgal élő személyek számára az intézményi lét a szabadságuktól való megfosztás állandósult állapotát idézi elő, mely akár életük végéig tartó tapasztalat is lehet.⁴⁰

Az önálló életvitel személyre szabott és hatékony segítése és előkészítése – mind a gyermekkor ideje alatt, mind pedig a nagykorúvá válást követően – növeli a gyermekek társadalomba való beilleszkedésének esélyeit és az életüket érintő döntések önálló vagy támogatással történő meghozatalát.

A Különleges Gyermekotthonban elhelyezett gyermekek önálló életvitelére szabott és hatékony módon történő előkészítésének és segítésének hiánya *veszélyezteti a Gyermekjogi egyezmény 23. cikkének, valamint a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 7. cikkének érvényesülését. Mindemellert az Alaptörvény II. cikkében rögzített emberi méltósághoz való joggal, a XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával, a XV. cikkének (4) bekezdésben rögzített, az esélyegyenlőség külön intézkedésekkel történő segítésének állami kötelezettségével, a XV. cikkének (5) bekezdésben rögzített fogyatékossgal élők külön intézkedésekkel megvalósított védelmének állami kötelezettségével, továbbá az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében foglalt embertelen bánásmód tilalmával összefüggő visszútságot okoz.*

2.8. Kapcsolattartás a családtaggal és a gyermekvédelmi gyámmal

Az intézményvezetés elmondása szerint olyan kapcsolattartó szoba áll rendelkezésre, ahol a látogató szülő, hozzátartozó az éjszakát is eltöltheti. Sok gyermek esetében nincs kapcsolat a szülővel, sőt nem is ismerik őket. Van olyan gyermek, aki a vérszerinti szülővel nem akar kapcsolatot tartani, de a volt nevelőszülőhöz eljár. A KIGYK biztosítja annak lehetőségét, hogy a szülők több napot is eltölthessenek gyermekükkel a Gyermekközpont területén.

Az egyik megkérdezett gyermek azt mondta, hogy a családja karácsony körül szokta őt látogatni. Testvérei nevelőszülőknél vannak, de el tudnak jönni látogatásra. Nincs mobiltelefonja, aki el szeretné érni őt, az a nevelőkön keresztül keresheti. Ha valakit fel szeretne hívni, akkor szól a nevelőknek és ők telefonálnak.

A személyzet egy tagja szerint előfordul, hogy a gyerekek panaszkodnak: *„Nem mehetek haza, mert ezt és ezt csináltam.”*

³⁷ 60/1993. (XI. 29.) AB határozat.

³⁸ A szabad mozgáshoz való joggal kapcsolatosan a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 12. cikk 3. pontjában így rendelkezik: "A fent említett jogok csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vethetők alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közérkölcnek, valamint mások jogainak és szabadságainak a védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az Egyezségokmányban elismert egyéb jogokkal."

³⁹ Ezzel összefüggésben lásd a jelentés „Panaszmechanizmus, érdekképviselés” fejezetét.

⁴⁰ A/63/175. 38. bekezdés.

Felhívom a figyelmet, hogy a gyermeknek, a szülők felügyeleti jogának megszűnése esetén is joga van – a vér szerinti család beleegyezése mellett – a kapcsolattartáshoz,⁴¹ és e kapcsolattartást – meghatározott kivételektől eltekintve – elő is kell segíteni.⁴² A nevelésbe vett gyermekkel történő kapcsolattartásról a gyámhatóság hivatalból dönt⁴³ és a gyámhivatal határozata alapozza meg a kapcsolattartást.⁴⁴ A határozat kötelező erejű, így amennyiben nem rendelkezik arról, hogy a gyermek meghatározott ideig – vagy akár határozatlan ideig – nem tarthat kapcsolatot adott hozzátartozójával vagy hozzátartozóival általában, az otthont nyújtó ellátást biztosító intézménynek nincs felhatalmazása arra, hogy kapcsolattartás jogát korlátozza.⁴⁵ Juan E. Méndez, az ENSZ kínzás elleni küzdelemmel foglalkozó különleges jelentéstevője a kínzás és más rossz bánásmódok elleni egyik fontos biztosítékeként említi, a fogvatartott gyermek számára nyújtott segítséget a szüleivel telefonon, elektronikusan és levélen keresztül, valamint személyesen megvalósuló kapcsolattartáshoz. A gyermekek számára lehetővé kell tenni, hogy elhagyhassák a gyermekotthont és meglátogathassák a családtagjaikat. A kapcsolattartás megvonása sohasem lehet fegyelmezési eszköz.⁴⁶

Amennyiben a gyermekekkel szemben alkalmazott büntetések – akár csak elvétve is – kiterjednek a hazalátogatás és így a kapcsolattartás korlátozására, akkor ez sérti a Gyermekjogi egyezmény 9. cikk 3. bekezdését és visszásságot valósít meg az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében biztosított magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joggal, a gyermek Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében biztosított védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben. Amennyiben a hazalátogatás és ebből fakadóan a kapcsolattartás korlátozására büntetésként kerül sor, akkor ez valószínűsíthetőleg a gyámhivatali határozat figyelmen kívül hagyásával valósul meg, amely visszásságot okoz az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében deklarált jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével összefüggésben.

A látogatás során megkérdezett gyám arról tájékoztatott, hogy gyámoltjának két testvére van, akiket nevelőszülőknél helyeztek el. Eleinte szorgalmazták a testvérek közötti kapcsolattartást, azonban ez ritkult, mert a gyermek a találkozó alkalmával csak rövid ideig foglalkozik a látogatóival, így a „bosszú utazás és annak költségei miatt nem éri meg.” A gyámolt gyermek a látogatócsoport tagjainak azt mondta, hogy többször szeretne találkozni a testvéreivel.

A látogatócsoport szűrőpróbaszerűen betekintett az egyéni gondozási-nevelési tervekbe és azt tapasztalta, hogy a személyes kapcsolatok fenntartására, újraélesztésére nem fordít kellő figyelmet a Különleges Gyermekotthon. Hangsúlyozom, hogy a KIGYK aktív szerepvállalására van szükség a szülők, más családtagok, rokonok, barátok bevonása, és a kapcsolattartás erősítése érdekében.⁴⁷ Ez az aktív szerepvállalás többek között magában foglalja a személyes kapcsolatok fenntartására és újraélesztésére vonatkozó stratégia megalkotását és annak rendszeres kiértékelését, felülvizsgálatát. E szerepvállalás fontos eleme az egyéni gondozási-nevelési tervek személyes kapcsolatok ápolására vonatkozó részeinek a megfelelő kitöltése.

A szűrőpróbaszerűen ellenőrzött kapcsolattartási naplót a látogatócsoport rendben találta. *A testvérek közötti kapcsolattartás azzal az indokkal történő korlátozása, hogy a gyermek rövid ideig foglalkozik a látogatóival, így a bosszú utazás és annak költségei miatt nem éri meg azt megszervezni, míg maga az érintett gyermek többször szeretne találkozni a testvéreivel, ellentétben a Gyermekjogi egyezmény 12. és 16. cikkének előírásaival Ezen túlmenően az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében foglalt embertelen bánásmód tilalmával, az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében biztosított magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joggal, valamint az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoz.*

⁴¹ Gyvt. 7. § (4) bekezdés.

⁴² Uo. 34. § (2) bekezdés és NM rendelet 87. § (1) bekezdés.

⁴³ Gyvt. 34. § (6) bekezdés.

⁴⁴ NM rendelet 87. § (1) bekezdés.

⁴⁵ Vö. A/JB-3043/2015. számú Jelentés 5. pontjával.

⁴⁶ Vö. A/HRC/28/68. 77. bekezdés. Az A/HRC/28/68. 21. bekezdése értelmében a fogva tartás magában foglalja a gyermekotthoni elhelyezést is.

⁴⁷ Vö. JÁRMI Éva: Pszichológusok gyermekotthoni tapasztalatai a családi kapcsolatok működése tekintetében. Kapocs, 2009. 8. évf. 4. sz. (43. sz.) 44-47.

A gyermekvédelmi gyámmal való kapcsolattartást érintően az egyik gyermek azt mondta, hogy a gyámja minden hónapban jön hozzá és ekkor át tudják beszélni azokat a dolgokat, amelyek foglalkoztatják. Ezeket telefonon is elmondhatja a gyámjának. Egy másik gyermek szerint ritkán jön a gyámja, havonta egyszer, ilyenkor beszélgetni szoktak. Egy harmadik gyermek, aki a nagykorúsága felé közeledik, azt mondta, hogy február óta – azaz 6 hónapja – nem találkozott a gyermekvédelmi gyámjával. Szólt már, hogy szeretne ismét beszélni vele, kiváltképp azért, mert bízik benne, hogy lehet majd mobiltelefonja.

A Gyvt. rendelkezései értelmében nem fordulhat elő, hogy a gyermekvédelmi gyám a gyermekkel *legalább havonta egy alkalommal* ne találkozzon személyesen.⁴⁸ Ez azt is jelenti, hogy amennyiben a 6 évnél idősebb gyermek fontosnak tartja a gyermekvédelmi gyámjával való *havi egynél több személyes találkozást*, akkor azt a gyermekvédelmi gyámnak meg kell fontolnia és a lehetőségek függvényében teljesítenie kell. A személyes találkozás teszi lehetővé például, hogy a gyermekvédelmi gyám figyelemmel kísérje és elősegítse a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, nevelését, valamint, hogy ellenőrizze a gyermek teljes körű ellátásának megvalósulását.⁴⁹ A Gyvt. értelmében *a gyermek veszélyeztetettségét* jelenti többek között a gyermekvédelmi gyám által tanúsított minden olyan magatartás, *mulasztás* vagy körülmény következtében kialakult állapot, *amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza*.⁵⁰ Meglátásom szerint a gyermekvédelmi gyám és a gyermek közötti személyes találkozások elmaradása a gyermek veszélyeztetettségét idézi elő, emiatt a Különleges Gyermekotthonnak, illetve a KIGYK-nek kötelessége jelzéssel élni az érintett *gyámhivatalnál és/vagy a gyermekvédelmi gyám felett munkáltatói jogot gyakorló területi gyermekvédelmi szakszolgálat igazgatójánál*. Habár a Gyvt. 17. § (2) a) pontja szerint a gyermek veszélyeztettsége esetén a *gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatónál* kell jelzéssel élni, meglátásom szerint az adott esetben ez nem jelent hatékony megoldást.

A gyermekvédelmi gyám és a gyámoltja közötti rendszeres, rövid időközönként történő személyes kapcsolattartás hiánya az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülésével összefüggő visszásságot okoz. Szintén az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásságot okoz, hogy a KIGYK elmulasztja jelzési kötelezettségét, amikor azt észleli, hogy a gyermekvédelmi gyámok nem kellő gyakorisággal látogatják a gyermekeket. A gyermekvédelmi gyámok kapcsolattartási kötelezettségének elmulasztása, valamint a KIGYK részéről ezzel kapcsolatos hatósági eljárás kezdeményezésének elmulasztása veszélyezteti az Alaptörvény XXV. cikkében biztosított panaszjog érvényesülését.

2.9. A gyermekek kapcsolata a személyzettel

A személyzet egy tagja arról számolt be, hogy a gyermekekkel *minden dolgozó* – magát is beleértve – *közvetlen kapcsolatot igyekszik kialakítani, de tiszteletben tartják egymás szerepeit. Nem alakul ki senki irányában „szülő-kép”*. Egy másik munkatárs azt emelte ki, hogy jó lenne többet beszélgetni a gyerekekkel. *A gyermek-nevelő kapcsolattal összefüggésben hangsúlyozom, hogy bár a nevelő feladatai közé tartozik – bizonyos esetektől eltekintve⁵¹ – a gyermek-szülő kapcsolat erősítése, valamint a szülő megerősítése a szülőszerepben, emellett azonban fontos a gyermekekkel való kötődési kapcsolat kialakítása is.*⁵²

⁴⁸ A Gyvt. 86. § (1) bekezdés a) pontjának ab) alpontja értelmében a gyermekvédelmi gyám a kirendelése időtartama alatt legalább havonta egy alkalommal, a hatodik életévét be nem töltött gyermek esetén legalább kéthetente egy alkalommal személyes és közvetlen találkozást, beszélgetést kezdeményez a gyámoltjával.

⁴⁹ Ld. Gyvt. 86. § (1) bekezdés.

⁵⁰ Uo. 5. § n) pont.

⁵¹ Lásd e jelentés „Kapcsolattartás a családtagokkal és a gyermekvédelmi gyámmal” című fejezetét.

⁵² Vö. 7. Standard, Quality 4 Children Standards in Out-of-Home Child Care in Europe. 2007. http://www.sos-childrevillages.org/getmedia/1b7397b9-ce47-41e0-8329-3c01a5496c6f/Q4C_colour.pdf.

„Nem elfogadható az a nézet, mely szerint a nevelők/nevelőszülők akkor járnak el helyesen, ha a hazagondozás elősegítése érdekében nem válnak kötődési személlyé, nem engedik 'túl közel' magukhoz a gondozott gyermekeket.”⁵³

Az egyik megkérdezett gyermek arról számolt be, hogy a tisztálkodással és az öltözködéssel kapcsolatosan minden segítséget megkap; egy nevelőt név szerint is említett, akivel nagyon jó a kapcsolata. Egy másik gyermek azt mondta, hogy jól érzi magát az otthonban, ennek ellenére nincs ott olyan felnőtt, akinek bármilyen problémáját elmondhatná. Név szerint említett egy férfi tanárt az iskolából, akivel mindent megbeszélhet.

Az intézményvezetés szerint a fegyelmezés kizárólagos eszköze a jutalom-megvonás, más büntetés nincs. A személyzet egyik tagja arról számolt be, hogy korlátozó intézkedések alkalmazásáról nem tud. Büntetésként előfordul, hogy megtiltanak bizonyos dolgokat, így például, hogy a gyermek nem segíthet a főzésben, vagy *be kell mennie a szobájába elgondolkodni*, de ennél szigorúbb eszközöket nem alkalmaznak. Egy másik munkatárs szerint inkább elbeszélgetnek ilyenkor a gyerekekkel, de kimenő megvonás is előfordulhat. Tudomása szerint a kapcsolattartás korlátozására nem kerülhet sor. Egy harmadik dolgozó szerint *előfordul, hogy a gyerekek félnek a büntetéstől. Fizikai bántalmazás, bezárás, ételmegvonás nincs, de érzelmi zsarolás előfordul*. A személyzet elmondása szerint a jutalmazás eszközei többek között a szóbeli jutalmazás és kis tárgyi eszközök.

A büntetésekkel kapcsolatosan a gyermekek azt mondták, hogy bezárás és verés nem fordul elő, és olyan sincs, hogy valakit ne engednének el egy foglalkozásra. Büntetésként – például csúnya beszédért – beküldik a gyerekeket a szobába, hogy „gondolkodjon el egy kicsit”. Egy megkérdezett gyermek véleménye az, hogy a büntetéseknek nincs igazán komoly súlyuk, *gyakran csak a szobájába küldik azt, aki rosszul viselkedett vagy elveszítte azt a tárgyat, amit nagyon kedvel*.

Azzal a büntetéssel kapcsolatosan, amely arra irányul, hogy a gyermektől elvegyék azt a tárgyat, amit nagyon kedvel, felhívom a figyelmet, hogy a gyermekek és az ilyen tárgyak között erős kötődés alakulhat ki. A kedvenc tárgyak biztonságot, védettséget, vigaszt jelentenek a gyermekek számára és egyfajta állandóságot jelképeznek az életükben. Pontosán ezért, az ilyen tárgyak erőszakkal történő elvételét nem tartom elfogadhatónak, különösen akkor nem, ha arra büntetésből kerül sor. *Amennyiben a gyermekekkel szemben alkalmazott büntetések – akár csak elvétve is – kiterjednek hosszabb időre történő szobába küldésre, az érzelmi zsarolás eseteire vagy olyan tárgy elvételére, amely a gyermekhez nagyon közel áll, akkor veszélyezteti az Alaptörvény XX. cikkének (1) bekezdésében biztosított testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését.*

2.10. A gyermekek közötti kapcsolat

A személyzet egyik tagja arról tájékoztatott, hogy a gyerekek között előfordulnak konfliktusok, de „itt mindenki szeret mindenkit”. A fiúk között néha előfordul egy-egy „kakasviadal”, de nem durvák a gyerekek, általában elég, ha csak rájuk szólnak, és rögtön bocsánatot kérnek. *Egy másik munkatárs szerint van egy gyermek, akít kiközösítenek a többiek, egy kivétellel senki sem játszik vele. Maga a személyzet munkatársa is úgy látja, hogy ez a gyermek „nem tud kedves lenni”, majd hozzáteszi: „amikor nyugtalan, bevisszük a szobába és ráteszük az ágyra.”* Egy harmadik dolgozó azt emelte ki, hogy a Különleges Gyermekotthonban élő gyermekekre jellemző a segítőkészség és jó a kapcsolat a gyermekek között.

Az egyik megkérdezett gyermek arról számolt be, hogy a szobatársával jól kijönnek, de néha szoktak veszekedni. Egy másik gyermek azt mondta, hogy régóta él a Különleges Gyermekotthonban és több barátja is van a házban. Egy harmadik gyermek úgy fogalmazott, „olyanok vagyunk, mint egy nagy család”. Egy negyedik gyermek hangsúlyozta, hogy meg van elégedve az elhelyezésével, a szobáját szereti és barátai is vannak. Egy másik megkérdezett kiskorú szerint sokszor előfordul, hogy egy-egy gyerek kiprovokálja a verekedést, illetve előfordul, hogy gúnyolják egymást. Mindemellett állandó konfliktusok nincsenek és a felnőttek is rendszeresen közbeavatkoznak, ha szükséges.

⁵³ JÁRMI Éva: Pszichológusok gyermekotthoni tapasztalatai a családi kapcsolatok működése tekintetében. Kapocs, 2009. 8. évf. 4. sz. (43. sz.). 44-47.

A látogatócsoport benyomása szerint a gyermekek egymással szemben toleránsak, segítőkészek, mindemellett előfordult, hogy kiabáltak, veszekedtek egymással, és – különösebb indok nélkül is – csúnyán beszéltek.

Az ENSZ Közgyűlés által elfogadott, a gyermekek alternatív gondozásáról szóló útmutatásai szerint a gyermekekkel mindig méltósággal és tisztelettel kell bánni és biztosítani kell számukra a bántalmazás, elhanyagolás és a kizsákmányolás minden formáját érintő hatékony prevenciót függetlenül attól, hogy a gondozók, a társak vagy harmadik személyek részéről valósulnak-e meg ezek, és függetlenül attól, hogy milyen ellátást vesz igénybe.⁵⁴ *Amikor egy gyermeket kiközösítenek a társai, és amikor a személyzet munkatársai is úgy látják, hogy ez a kiközösítés jogos, valamint amikor a gyermek nyugtalanságának kezelését az jelenti, hogy beviszik a szobába és – mintegy tárgyként kezelve – „ráteszik az ágyra”, majd magára hagyják, akkor ez a bánásmód mind a társak, mind pedig a munkatársak részéről az Alaptörvény II. cikkében biztosított emberi méltóságához való joggal, és az Alaptörvény III. cikkének (1) bekezdésben biztosított embertelen bánásmód tilalmával összefüggő visszaélést okoz. Mindemellett a személyzet helytelen magatartása veszélyezteti a gyermeknek az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését.*

2.11. Panaszmechanizmus, érdekképviselő

A KIGYK igazgatójától kapott tájékoztatás szerint 2014-ben és 2015-ben írásos panasz nem érkezett a Különleges Gyermekotthonnal összefüggésben. Mindemellett a gyermekek között néhány esetben alakultak ki kisebb konfliktusok, azonban ezeket a csoportban szolgálatot teljesítő szakemberek – a Különleges Gyermekotthon vezetőjének tájékoztatása mellett – megfelelően kezelték.

Az egyik munkatárs arról tájékoztatta, hogy a gyerekek általában a felnőtteknek mondják el problémáikat. Az, hogy melyik felnőttet keresik meg a gyermekek, függ a panasz természetétől is. Nem jellemző, hogy a munkatársakra panasz lenne, de ha mégis, akkor a gyermekek közlik velük a problémájukat. Egy másik dolgozó szerint a gyermekek a panaszukkal a nevelőkhöz fordulnak, de jeleznek az otthonvezető és a gyermekjogi képviselő felé is, valamint az érdekképviselői fórumot is megkereshetik.

Az egyik megkérdezett gyermek azt mondta, hogy bárkinek elmondhatja, ha problémája lenne. Egy másik gyermek azt mondta, hogy teljes bizalommal van mindenki iránt, úgy érzi, bárkihez fordulhat az intézményben. Egy harmadik gyermek azt mondta, hogy a problémájával az orvoshoz fordulna. Arra a kérdésre, hogy ha szomorú lenne, kinek tudna szólni, azt válaszolta, hogy nem tudja. Ismét másik gyermek, aki a nagykorúsága felé közeledik, azt mondta a problémákkal kapcsolatosan, hogy „hiába szólok, ez van. Nem tehetek semmit, inkább nem szólok. Hagyom úgy, ahogy van.” Ez a gyermek tudja, hogy ki a gyermekjogi képviselő, és hogy rendszeresen jön őket meglátogatni.

A Különleges Gyermekotthon házirendje tartalmazza a panaszjog érvényesítésének módjára vonatkozó, az NM rendeletben és a Gyvt.-ben foglalt előírásokat,⁵⁵ és kitér arra, hogy a KIGYK igazgatója vagy az érdekképviselői fórum 15 napon belül kivizsgálja a panaszt, mely érkezik az érintett gyermektől, a szülőtől vagy más törvényes képviselőtől. A Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja mindehhez hozzáteszi, hogy a panaszt indítványozó a gyermekközpont fenntartójához, vagy a gyermekjogi képviselőhöz fordulhat, ha a KIGYK igazgatója vagy az érdekképviselői fórum 15 napon belül nem küld értesítést a vizsgálat eredményéről, vagy ha a megtett intézkedéssel nem ért egyet.⁵⁶

Ez utóbbi rendelkezést a Különleges Gyermekotthon házirendjének is tartalmaznia kell, hiszen a panaszjog szerves részét képezi.

⁵⁴ A/RES/64/142. 13. bekezdés.

⁵⁵ Vö. NM rendelet. 112. § (1) bekezdés d) pont, Gyvt. 36. § (1) bekezdés.

⁵⁶ Vö. Gyvt. 36. § (2) bekezdés.

A házirend tartalmazza, hogy a KIGYK igazgatója és az érdekképviselői fórum mellett panasszal lehet fordulni a Különleges Gyermekotthon vezetőjéhez, a „gyámhoz” és a „gyámi tanácsadóhoz”, valamint a gyermekjogi képviselőhöz.

Felbívom a figyelmet, hogy a Különleges Gyermekotthon házirendje nem a hatályban lévő jogszabályokon alapuló „gyermekvédelmi gyám” terminológiát használja, ezért módosításra szorul.

Amint korábban már jeleztem, a csoportok hirdetőtábláin ki van függesztve a gyermekotthon házirendje, a gyermekjogi képviselő és a gyermekvédelmi gyámok elérhetősége. Ezek az információk azonban olyan magasságban kerültek kihelyezésre, hogy azok, a gyermekek számára nem olvashatóak. A látogatócsoport azt észlelte, hogy az Érdekképviselői Fórum (a továbbiakban: ÉF) névsora és elérhetősége nem került kifüggesztésre sem a hirdetőtáblákon, sem más, jól látható helyen.

A Gyermekközpontban panaszláda sehol sincs kihelyezve, így a Különleges Gyermekotthonban sem. Egy ilyen lehetőség segíthetne a gyerekeknek abban, hogy esetleges kifogásaikat, panaszait akár név nélkül is jelezhessék a személyzet és a vezetőség felé.

Az anonim módon történő panasz benyújtás (panaszláda) hiánya és a panaszjog gyakorlását segítő információk nem megfelelően történő kifüggesztése az Alaptörvény XXV. cikkében biztosított panaszjoggal összefüggő visszásságot okoz.

2.11.1. Érdekképviselői Fórum

Az ÉF működésével kapcsolatosan a KIGYK Szervezeti és Működési Szabályzata, a Különleges Gyermekotthon Házirendje és Szakmai Programja is tartalmaz információt. A KIGYK SZMSZ-e szerint az ÉF működését részletes szabályzat tartalmazza, azonban ilyen részletes szabályzattal a KIGYK nem rendelkezik.

Az ÉF nem rendelkezik a 2014. évre vonatkozó jegyzőkönyvvel sem. Ennek az az oka, hogy 2014-ben az ÉF-et érintő jelentősebb esemény nem történt, kivizsgálandó panasz benyújtására nem került sor. 2015-ben egyszer ülésezett az ÉF, de a Különleges Gyermekotthont érintő téma nem szerepelt a napirendi pontok között.

A KIGYK vezetése az ÉF működésével kapcsolatosan átadta a látogató csoport tagjainak az SZGYF Főigazgatójának a Főigazgatóság fenntartásában működő személyes gondoskodást nyújtó szociális és gyermekvédelmi intézményekben létrehozott érdekképviselői fórumok megalakításának és tevékenységének szabályairól szóló 20/2013. (VI. 12.) SZGYF utasítást (a továbbiakban: SZGYF utasítás). Az SZGYF utasítás 11. pontját figyelembe véve, a KIGYK SZMSZ-e előírja, hogy az ÉF „szükség szerint, de évente legalább kétszer ülésezik.”⁵⁷

Az SZGYF utasítás 11. pontjában foglalt feladatának az ÉF 2014-ben nem tett eleget, és a 2015. évben összehívott ÉF sem foglalkozott a Különleges Gyermekotthont érintő kérdésekkel. Hangsúlyozom, hogy az ÉF feladata nem korlátozódik panaszok kivizsgálására és ezzel kapcsolatos intézkedések kezdeményezésére, amint azt a KIGYK SZMSZ-e sejteti, megjegyezve további feladatként, hogy az ÉF egyetértési jogot gyakorol a házirend elfogadásánál. E feladathoz a Különleges Gyermekotthon házirendje hozzáteszi, hogy az ÉF a KIGYK vezetőjénél véleményt nyilváníthat az ellátott gyermekeket érintő ügyekben.⁵⁸ A Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja a KIGYK SZMSZ-éhez és a Különleges Gyermekotthon házirendjéhez képest további információt tartalmaz, szó szerint idézve Gyvt. vonatkozó rendelkezését: „[az ÉF] javaslatot tehet az intézmény alaptévékenységével összhangban végzett szolgáltatások tervezéséről, működtetéséről, valamint az ebből származó bevételek felhasználásáról. Az érdekképviselői fórum egyetértési jogot gyakorol a házirend jóváhagyásánál.”⁵⁹

A látogatócsoport részére átadott házirend nem tartalmazza sem az elfogadás sem a hatálybalépés dátumát, továbbá nem szerepel rajta sem a KIGYK igazgatójának, sem a Különleges Gyermekotthon vezetőjének az aláírásán túl az ÉF képviselőjének az aláírása sem. Nem derül ki, hogy az ÉF egyetértett-e a házirendben foglaltakkal annak elfogadásakor.

Az NMM a fentiekkel összefüggésben hangsúlyozza, hogy az ÉF működése akkor tekinthető érdeminek, ha a panaszbeadványok vizsgálatán túl, egyéb feladatait is hatékonyan el tudja látni.

⁵⁷ KIGYK SZMSZ V.1.6. pont.

⁵⁸ Vö. NM rendelet 112. § (1) bekezdés e) pont.

⁵⁹ Gyvt. 35. § (5) bekezdés; Szakmai Program XIII.2. fejezet.

Az SZGYF utasítás 7. pontja iránymutatást tartalmaz az ÉF tagjai megválasztásának módjára vonatkozóan. Ugyanezen pont hangsúlyozza, hogy az ÉF tagjait a választásra jogosultak *határozatlan időre*, titkos szavazással választják. Az utasítás arról is rendelkezik, hogy az EF tagjai önmaguk közül elnököt választanak, azonban *hallgat arról, hogy az elnök megbízatása milyen hosszú időre szól.*

Megfontolandó az utasítás olyan módon történő módosítása, amely az ÉF működését úgy alakítja, hogy mind a tagok, mind az elnök határozott idejű mandátummal rendelkezzenek, biztosítva ezzel a lehetőséget az időközönként tartandó választásokon történő választói akaratformálásra. Ezáltal az ÉF jobban és hatékonyabban betöltheti jog- és érdekvédelmi szerepét, mely hatással van a rosszbánásmódok megelőzésével összefüggésben is.

Az érdemi, megfelelően működő ÉF hiánya ellentétes a Gyermekjogi egyezmény 12. és 13. cikkének előírásaival. Mindemellét az Alaptörvény IX. cikkében biztosított véleménynyilvánítás szabadságához való joggal és a XXV. cikkében biztosított panaszjoggal összefüggő visszahívást okoz.

2.11.2. Gyermekönkormányzat

Annak ellenére, hogy a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja szerint a Gyermekönkormányzatnak fontos közösségformáló szerepe van,⁶⁰ a KIGYK igazgatója szerint a Gyermekönkormányzat az Érdekképviseleti Fórumhoz képest „kevésbé hangsúlyos.” A KIGYK SZMSZ-e értelmében „a gyermekönkormányzat a saját szervezeti és működési szabályzata alapján működik”.⁶¹

Bár a Gyermekönkormányzat rendelkezik Szervezeti és Működési Szabályzattal (a továbbiakban: Gyermekönkormányzat SZMSZ),⁶² az érdekvédelem ezen intézménye *egyáltalán nem tölti be a szerepét, mivel sem 2014-ben, sem 2015-ben – a látogatás időpontjáig – nem ülésezett, és tényleges működésére semmilyen dokumentum, és egyetlen gyermek sem utalt.* A Gyermekönkormányzat SZMSZ-e értelmében „a gyermekközösség évente elfogadott ülésrendje és a tervezett napirendek figyelembevételével *évente legalább 2 alkalommal ülésezik.*”⁶³

A gyermekönkormányzat SZMSZ-e deklarálja, hogy e dokumentumot a „Gyermekönkormányzat fogadta el és a Nevelőtestület hagyta jóvá.” Ezzel szemben a Gyvt. 37. § (3) bekezdése értelmében az SZMSZ-t „a választó gyermekközösség fogadja el, és az intézményvezető hagyja jóvá.”

Felhívom a figyelmet, hogy a Gyermekönkormányzat SZMSZ-ét az intézményvezetőnek kell jóváhagynia,⁶⁴ azt nem helyettesítheti a Nevelőtestület jóváhagyása.

A Gyermekönkormányzat SZMSZ-e szerint „a Gyermekönkormányzatnak alanyi jogon tagja a KIGYK valamennyi ellátottja, kivéve, ha írásban nyilatkozik ennek ellenkezőjéről.”⁶⁵ Továbbá, „a gyermekönkormányzat alapegységei az otthonok. Minden otthon 1 főt *delegál* a Gyermekönkormányzat vezető testületébe.”⁶⁶ Nem derül ki az SZMSZ-ből, hogy a „küldött”⁶⁷ választás alapján tölti-e be tisztségét.

A Gyvt. 37. § (2) bekezdése értelmében *a Gyermekönkormányzat tagjai nem delegálás, hanem választás alapján töltik be tisztségüket.* „A bentlakásos gyermekintézmény valamennyi gyermekének képviseletében az a gyermekönkormányzat járhat el, amelyiket a gyermekek több mint 50%-a választott meg.” Hasonló szabályozás található a *Különleges Gyermekotthon Szakmai Programjában*, amely a Gyermekönkormányzat tagjainak megválasztásával kapcsolatosan konkrétabb iránymutatásokat tartalmaz, mint maga a Gyermekönkormányzat SZMSZ-e.

⁶⁰ Különleges Gyermekotthon Szakmai Program. VI.3.2. fejezet.

⁶¹ KIGYK SZMSZ 44. E szabályozás alapja a Gyvt. 37. § (3) bekezdés.

⁶² Elfogadva 2014. szeptember 16-án.

⁶³ Gyermekönkormányzat SZMSZ, IV. fejezet 4. pont.

⁶⁴ Ez a jóváhagyás a Gyvt. 37. § (3) bekezdése szerint csak abban az esetben tagadható meg, „ha a szabályzat jogszabálysértő, vagy ellentétes az intézmény szervezeti és működési szabályzatával, illetve házirendjével.”

⁶⁵ Gyermekönkormányzat SZMSZ, II. fejezet 1. pont.

⁶⁶ Uo. II. fejezet 2. pont. Kiemelés az NMM-től.

⁶⁷ Uo. IV. fejezete 1. pontjának szóhasználata.

A Szakmai Program a Gyvt. előírásait követve hangsúlyozza, hogy a Gyermekönkormányzat elnökét és az ellátottakból álló tagokat a gyermekek több mint 50%-a tanévenként választja meg, szeptember hónapban.⁶⁸

Mindemellett úgy tűnik, hogy *amit a Gyermekönkormányzat SZMSZ-e a Gyermekönkormányzat vezető testületének vagy máshol gyermekbizottságnak nevez, az a Gyvt. szóhasználatában maga a Gyermekönkormányzat.* A gyermekbizottság/Gyvt. szerinti Gyermekönkormányzat esetében jó megoldásnak látszik, hogy e testületnek minden otthonból legyen egy tagja. *Figyelmet kell fordítani arra is, hogy a gyermekek – adott esetben az egy otthonban élő gyermekek – több mint 50%-ának szavazata alapján kerüljön ki az a személy, aki az érdekeiket – és a KIGYK minden ellátottjának érdekét – a Gyermekönkormányzatban képviselni fogja.*

A Gyermekönkormányzat SZMSZ-ének hiányosságát jelzi, hogy nem rendelkezik a Gyermekbizottság/Gyvt. szerinti Gyermekönkormányzat tagjai megbízatásának idejéről. Ezt a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja úgy szabályozza, hogy a tagok megbízatása egy évre szól.⁶⁹

Jelentős eltérés a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja és a Gyermekönkormányzat SZMSZ-e között, hogy a Szakmai Program szerint a Gyermekönkormányzat élén pedagógus áll, míg a Gyermekönkormányzat SZMSZ-e a „patronáló pedagógus” szerepét abban látja, hogy „segíti a Gyermekönkormányzat munkáját.”⁷⁰

További pontatlanság az, hogy a Gyermekönkormányzat SZMSZ-e azt sejteti, hogy *a Gyermekbizottság elnöke és a Gyermekönkormányzat elnöke két külön pozíció,⁷¹ azonban nem derül ki, hogy a feladataik miben különböznek, illetve miben nem. Ebből keifolyólag az sem egyértelmű, hogy miért van szükség két elnöki pozícióra.* Mivel a „Gyermekönkormányzat vezetője” az egyik mogyoródi utógondozói otthonban lakik, a látogatócsoport nem tudott vele interjút készíteni. A gyermekekkel történt beszélgetések során senki sem utalt a Gyermekönkormányzat működésére.

A gyermekönkormányzat létrehozása a Gyvt. értelmében nem kötelező, azonban léte és hatékony működése segíti és erősíti a panaszmechanizmus működését és a gyermekek érdekképviseletét. A hatékony működést nem segíti elő, hogy a KIGYK gyermekönkormányzatával kapcsolatosan információt tartalmazó dokumentumok – így a Gyermekönkormányzat SZMSZ-e és a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja – összehangolatlanok, néhol egymásnak ellentmondanak. Mivel a Gyermekönkormányzat nem működik, nem tudja ellátni a Gyvt.-ben lefektetett azon szerepét, hogy „véleményt nyilváníthat az intézmény vezetőjénél a bentlakásos gyermekintézmény működésével és a gyermekekkel kapcsolatos valamennyi kérdésben, amit az intézmény vezetőjének figyelembe kell venni.”⁷²

A gyermekönkormányzat működésének hiánya ellentétes a Gyermekjogi egyezmény 12. és 13. cikkének előírásaival. Mindemellett az Alaptörvény IX. cikkében biztosított véleménynyilvánítás szabadságához való joggal és a XXV. cikkében biztosított panaszjoggal összefüggő visszahívást okoz.

A jelentés „Önálló életvitel és a közösségbe való befogadás előkészítése” fejezetpontja alatt jeleztem, hogy a KIGYK jelenlegi utógondozói otthonai nem akadálymentesek. Ezzel összefüggésben az intézményvezetés arról tájékoztatott, hogy egy negyedik házat is létre szeretnének hozni a Gyermekközpont területén, ahol 4-6 gyermeket lehetne elhelyezni utógondozói csoportban, kisebb felügyelet mellett. Mivel ez a kérdés az önálló életvitel elősegítése szempontjából rendkívül fontos, valamint az ÉF az intézmény vezetőjénél véleményt nyilváníthat a gyermeket, fiatal felnőttet érintő ügyekben, továbbá javaslatot tehet az intézmény alaptervekenységével összhangban végzett szolgáltatások tervezéséről, működtetéséről, az ÉF bevonása a folyamatokba nem mellőzhető.

⁶⁸ KGY Szakmai Program XIII. fejezet 1. pont.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Gyermekönkormányzat SZMSZ II. fejezet 4. pont.

⁷¹ A Gyermekönkormányzat SZMSZ-e alapján „a Gyermekbizottság tagjai titkos szavazással maguk közül elnököt választanak,” (Gyermekönkormányzat SZMSZ IV. fejezet 2. pont.), ugyanakkor „a Gyermekönkormányzat elnökének megválasztásához „a gyermekközösség minden tagját jelölhetik elnöknek.” (Gyermekönkormányzat SZMSZ V. fejezet 1. pont.).

⁷² Gyvt. 37. § (4) bekezdés.

Ehhez hasonló módon a Gyermekönkormányzat véleményt nyilváníthat az intézmény vezetőjénél a bentlakásos gyermekintézmény működésével és a gyermekekkel kapcsolatos valamennyi kérdésben, amit az intézmény vezetőjének figyelembe kell venni. Szeretnék rámutatni arra is, hogy az ÉF és a Gyermekönkormányzat érdemi döntését azzal is elősegíti az intézményvezetés, ha tájékoztatást nyújt például a támogatott lakhatás nyújtotta lehetőségekről is, különös tekintettel a Szocvtv. 75. § (2) bekezdés a) pontjában biztosított, legfeljebb hat fő számára kialakított lakásban vagy házban történő lakhatási szolgáltatásra.

Mindemellett hangsúlyozom, hogy az ENSZ Közgyűlés által elfogadott, a gyermekek alternatív gondozásáról szóló útmutatásai szerint a gondozásból távozó gyermekeket ösztönözni kell, hogy vegyenek részt a gondozás utáni életük megtervezésében. A különleges szükségletű gyermekek számára biztosítani kell, hogy megfelelő támogató rendszer álljon a rendelkezésükre, elkerülve ezzel bentlakásos intézményben történő elhelyezésüket.⁷³ Különleges erőfeszítéseket kell tenni, hogy – amikor csak lehetséges – egy arra rendelt személy minden gyermeknek segítséget nyújthasson a gondozásból való távozás utáni függetlenségének megélésében. Továbbá, a gondozás utáni életre való felkészítést amilyen hamar csak lehet, de jóval a kiköltözést megelőzően, el kell kezdeni.⁷⁴

2.12. Oktatás

A Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja szerint a gyermekek egyéni gondozási és nevelési szükségleteihez, egyéni oktatási/iskoláztatási igények társulnak. A gyermekek oktatásánál elsődleges cél az olyan inkluzív (befogadó) szemléletű oktatási intézményekkel való kapcsolatfelvétel, ahol a pedagógiai eszköztárban alkalmazzák a differenciálást, a sokoldalú tevékenységi formák, a teljesítményszintek széles sávjának elfogadását.

A Különleges Gyermekotthonban élő gyermekek külső iskolákban tanulnak. Az Intézmény személyzetével készült interjúk alapján tudomásomra jutott, hogy a különleges szükségletű gyermekek közül *sokan kollégisták, azonban bizonyos idő eltelte után a kollégiumban nem fogadják szívesen a gyerekeket, mivel eljutnak egy olyan szintre, ahonnan már nem várható további fejlődés. E bánásmód okaként, többek között, az értelmi fogyatékoság is megjelenik.* A gyerekek egy része a Pető Intézetben tanul és kollégista, azonban egyre kevesebben maradhatnak ott. A kollégisták másik része „Mexis”, vagyis a Mozgásjavító Általános Iskola, Szakközépiskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Diákotthon (1145 Budapest, Mexikói út 60.) diákja és kollégistája. Itt értelmi fogyatékosággal élő gyermekeket nem fogadnak. A halmozott fogyatékosággal élő gyermekek a Mozgásjavító Általános Iskola „Csillagház” tagozatára (1038 Bp. Ráby Mátyás u. 16.) járnak be, ahol nappali tagozatos képzés folyik általános iskolás gyermekek számára.

Az egyik gyermek arról számolt be, hogy mindennap autóval viszik a „Csillagházba”, majd hozzáteszi, hogy szereti az iskolát. Egy másik gyermek Fóton tanul; a Gyermekközpontból rajta kívül még három hallássérült gyermek jár oda. Egy harmadik megkérdőzött gyermek a Mexikói úti mozgásjavítóba jár iskolába, ahol kollégista.

A KIGYK törekszik a főtá általános iskolákba beírni a Különleges Gyermekotthon lakóit, azonban e törekvésük kevésbé sikeres.

Magyarország 2014. évi felülvizsgálatát követően az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy nem születnek elégséges intézkedések annak érdekében, hogy inkluzív oktatási rendszer épüljön ki a fogyatékosággal élő gyermekek számára, valamint, hogy az oktatási intézményekben e gyermekek ésszerű alkalmazkodásban⁷⁵ részesüljenek.⁷⁶

⁷³ A/RES/64/142, 132. bekezdés.

⁷⁴ Uo. 132-134. bekezdés.

⁷⁵ „reasonable accommodation”. „A ’fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetés’ (...) magában foglalja, egyebek között az ésszerű alkalmazkodás megtagadását. Az ’ésszerű alkalmazkodás’ az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelent, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását.” (CRPD 2. cikk).

A Bizottság aggodalmának adott hangot amiatt is, hogy az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek számára nem kellően biztosított az oktatási intézményekhez való hozzáférés.⁷⁷ Mindezekre tekintettel a Gyermek Jogainak Bizottsága javasolta, hogy Magyarország minden szükséges intézkedést tegyen meg az alábbiak érdekében:

- inkluzív oktatás biztosítása a fogyatékossgal élő gyermekek számára a tanárok képzése, a megfelelő felszereltségű és alkalmazkodást nyújtó iskolák biztosítása, valamint az iskolai személyzetnek, a többi gyermeknek és a közvéleménynek a fogyatékossgal élő gyermekek jogai iránti érzékenyítése révén;⁷⁸
- az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek hagyományos iskolákban történő oktatása előtti akadályok felszámolása.⁷⁹

Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogainak bizottsága 2012-ben sajnálattal jegyezte meg, hogy sok fogyatékossgal élő gyermek továbbra is speciális oktatási intézménybe jár. A Bizottság aggodalmának adott hangot amiatt is, hogy Magyarország nem tette meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy

- ésszerű alkalmazkodást biztosítson minden fogyatékossgal élő gyermekek számára a többségi oktatási intézményekben;
- létrehozza és népszerűsítse a CRPD-ben meghatározott inkluzív oktatási rendszert.⁸⁰

Ezen észrevételekkel kapcsolatosan a Bizottság ajánlásokat is megfogalmazott Magyarországra számára.⁸¹

A fogyatékossgal élő gyermekek inkluzív oktatáshoz való jogának sérelmét jelenti, hogy

- nem minden oktatási intézmény fogad „sajátos nevelési igényű” (a továbbiakban: SNI)⁸² gyermeket, tanulót.⁸³
- nem minden oktatási intézmény felel meg a hozzáférhetőség kritériumainak;⁸⁴
- a fogyatékossgal élő gyermekek számára nem biztosítottak ésszerű alkalmazkodások;
- a szakértői bizottság véleményében foglaltak szerint kell biztosítani az SNI gyerekek, tanulók számára a nevelést-oktatást, így az abban kijelölt oktatási intézmények (gyógypedagógiai nevelésben, oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézmény) közül kell választani.⁸⁵

Mindez a Különleges Gyermekotthonban ellátott gyermekekkel kapcsolatosan azért bír jelentőséggel, mert bár a KIGYK törekszik a főtí általános iskolákba beírni a gyerekeket, mégis kevesen járhatnak helyi iskolába.⁸⁶ Ez a gyakorlat, valamint a fogyatékossgal élő gyermekek inkluzív oktatásban való részvételét nem támogató jogszabályi környezet veszélyezteti a Gyermekjogi egyezmény 23. és 28. cikkének, valamint a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 7. és 24. cikkének érvényesülését.

⁷⁶ CRC/C/HUN/CO/3-5, 44. bekezdés (c) pont.

⁷⁷ Uo. 44. bekezdés (e) pont.

⁷⁸ Uo. 45. bekezdés (c) pont.

⁷⁹ Uo. 45. bekezdés (e) pont.

⁸⁰ CRPD/C/HUN/CO/1, 39. bekezdés.

⁸¹ Uo. 41. bekezdés.

⁸² Ezzel összefüggésben hangsúlyozom, hogy a „sajátos nevelési igényű tanulók” elnevezés nem helyes. Ennek hátterében az áll, hogy a társadalom gyakran úgy tekint a fogyatékossgal élő tanulóakra, mint „a normálistól eltérő tanulóakra” akiknek különleges vagy extra szükségleteik és igényeik vannak. Az inkluzív oktatás keretei között azonban minden szükséglet emberi és „normális” és az e szükségletekre adandó megoldásoknak kell különlegesnek, speciálisnak lenniük. Mindemellett, a „sajátos nevelési igényű tanulók” címke a fogyatékossgal élő személyekkel kapcsolatos alacsonyabb elvárásokhoz vezet. Ld. BOOTH, Tony – AINSCOW, Mel: *Inklúziós index. Útmutató az inkluzív iskolák fejlesztéséhez*. Csefkó Mónika, Csepregi András és a Mozgáskorlátozottak Békés Megyei Egyesülete, Békéscsaba, 2009. 13-14.

⁸³ Nkt. 4. § 1. s) és r) pontjaiban meghatározott SNI gyermekek, tanulók nevelése-oktatása olyan köznevelési feladat, amelyet a köznevelési intézmény alapító okirata magában foglalhat.

⁸⁴ CRPD. 9. cikk és CRPD/C/GC/2.

⁸⁵ Nkt. 47. § (2)-(3) bekezdés.

⁸⁶ Hasonló ügyekkel kapcsolatosan lásd az A/B-343/2015. számú ügyben tett jelentést.

Mindemellett az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával, a XV. cikkének (4) bekezdésben rögzített, az esélyegyenlőség külön intézkedésekkel történő segítésének állami kötelezettségével, továbbá a XV. cikkének (5) bekezdésben rögzített fogyatékkal élők külön intézkedésekkel megvalósított védelmének állami kötelezettségével összefüggő visszafüggést okoz.

2.13. Fejlesztés

A KIGYK területén található egy akadálymentesített foglalkoztató, melyet rámpán lehet megközelíteni. A foglalkoztató egyik szobájában vízagy került elhelyezésre, egy nagyobb helyiség a különböző fejlesztésekre nyújt lehetőséget, a konditerem pedig a sportolást, erősítést segíti elő. A 2014 és 2015-ös években a foglalkoztatóban új eszközbeszerzések is történtek, így rollerekkel, szobabiciklivel, passzív izommozgatásra alkalmas géppel bővült az eszköztár. A fejlesztés nem iskolarendszerű, a rugalmasság jellemzi. Ortopéd szakorvossal is kapcsolatot ápolnak, aki minden ősszel eljön a Gyermekközpontba és segíti a munkát. A gyerekek beutalóval mehetnek Ceglédre nyaralni, ahol lehetőségük van hidrotériás foglalkoztatáson részt venni, és masszázst is kapnak. A kísérők költségeit a Gyermekközpont alapítványa fedezi. A Gyermekközpontban úszásra nincs lehetőség, azonban lovas terápián részt vehetnek a gyerekek. A szűrőpróbaszerűen megvizsgált egyéni gondozási-nevelési tervekből arról szereztem tudomást, hogy azért nem vonták be az egyik gyermek szülőjét az egyéni gondozási-nevelési terv elkészítésébe, mert „nagyon messze lakik”. Ugyanakkor a gyermek „az édesanyjához, testvéreihez nagyon kötődik. Hétfvégén minden nap beszélnek. Szünetekben hazamegy.” Az NM rendelet az otthont nyújtó ellátásokra vonatkozóan meghatározza, hogy az egyéni gondozási-nevelési terv célja az egyéni elhelyezési terv megvalósulását biztosító gondozással, neveléssel kapcsolatos feladatok részletes megtervezése és az abban részt vevő szakemberek közötti munkamegosztás meghatározása.⁸⁷ Az NM rendelet kötelezővé teszi a szülő bevonását gyermekének egyéni gondozási-nevelési tervének elkészítésébe, kivéve, ha szülői felügyeleti jogát megszüntették vagy az megszűnt, ám ebben az esetben sem zárja ki a szülők bevonásának lehetőségét.⁸⁸ *Fenti ügyben – az eset körülményeire és a jogszabályi környezetre való tekintettel – az egyéni gondozási-nevelési terv elkészítésével kapcsolatosan a szülő mellőzésére nem kellő körülményekkel került sor, ami veszélyezteti az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését.*

2.14. Kulturális, rekreációs, szabadidős és sport tevékenységekben való részvétel

A Különleges Gyermekotthon számos programot szervez a gyermekeknek, így például, kézműves foglalkozást, üvegfestést, lovas terápiát, makett klubot, bábcsoportot. A gyerekek ezeket élvezik és várják. Internet és számítógép használatra minden gyermeknek lehetősége van.

A személyzet egyik tagja azt mondta, hogy a gyerekeket képességük és koruk alapján beosztják a házimunkába, így részt vesznek többek között a kertészkedésben, főzésben, vásárlásban. Az egyik megkérdezett gyermek arról beszélt, hogy szeret tévézni és internetezni, utóbbit közösségi oldalak látogatására is használja. Elmondása szerint ritkán kirándulnak, a nyári szünetben reggel maguktól kelnek és készítik a reggelit. Egy másik gyermek arról számolt be, hogy megfelelő privát szférát tud kialakítani a szobájában, és ha szükségét érzi, el tud vonulni. Szabadidejében olvas, zenét hallgat, televíziót néz, a havi zsebpénzét hobbijaira költi, filmeket, könyveket vásárol. *A szűrőpróbaszerűen megvizsgált egyéni gondozási-nevelési tervekből – bár a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja szerint is figyelmet fordítanak a gyermek szabadidős, hobbi, és sport tevékenységére a terv elkészítése során – a szabadidős tevékenységekre, a hobbikra, speciális tevékenységekre, és az érdeklődésre vonatkozó adatok szinte teljesen hiányoznak és amennyiben szerepel is ilyen jellegű információ, az sokszor nem érdemi.*⁸⁹

⁸⁷ NM rendelet 84. § (1) bekezdés.

⁸⁸ Uo. (2a) bekezdés.

⁸⁹ A szabadidős tevékenységgel kapcsolatosan a terv szerint a cél „a szabadidő tartalmas eltöltése”. A szabadidős tevékenységgel kapcsolatos feladat például „színes, változatos programokon való részvétel biztosítása”.

A megvizsgált egyéni gondozási-nevelési tervek tehetséggondozásra vonatkozó részét egyik esetben sem töltötték ki, így ezzel kapcsolatosan sem célt, sem feladatot nem jelöltek meg. Ez nem jelenti szükségszerűen azt, hogy a meg nem vizsgált dokumentumok egyike sem tartalmaz ilyen adatokat. Mindemellett hangsúlyozom, hogy a fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekek között is vannak tehetségesek. Ezt erősíti meg a Knt.⁹⁰ és a Nemzeti Tehetség Program⁹¹ is, amely végrehajtásának 2015-2016. évi cselekvési programja expliciten kimondja, hogy „támogatni kell (...) a fogyatékossgal élő tehetséges fiatalokat támogató, integráló környezetben megvalósuló tehetségsegítő programokat, illetve a fogyatékossgal élő fiatalok tehetségsegítő programokban való részvételét.”⁹²

2.15. Tisztálkodás és szexualitás

Az intézményvezetés elmondása szerint van olyan gyermek, aki egyedül fürdik, de több esetben segítség, felügyelet szükséges. A Különleges Gyermekotthonban katéteres gyermekek is élnek. Az intézményvezetés hangsúlyozta, hogy ezek a gyermekek megtaníthatóak a katéterezésre és a fiúk meg is tanulták. Ezek a kiskorúak hosszú ideje ismerik a nevelőket és nem jelezték még, hogy a női munkatársak általi fürdetéssel kapcsolatosan problémáik lennének.

Az intézményvezetés elmondása szerint a szexuális felvilágosításban a védőnő segítséget tud nyújtani. Az Intézmény pszichológusai megoldásokat keresnek a gyermekek részéről felmerülő igényekkel kapcsolatosan, így a szexualitás kérdéskörét érintően is, mivel a fogyatékossgal élő gyermekek felvetették ezt a témát. A személyzet és a vezetés külső szakember bevonását látta szükségesnek a szexuális felvilágosítással kapcsolatosan, ezért a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal egy előadássorozatot tart a szexualitásról a gyermekek számára. Nyáron a kisebbeknek már volt lehetőségük a szexualitásról, külső szakértővel beszélgetni, és hasonló alkalom kerül megrendezésre a Különleges Gyermekotthon kamaszai számára is.

Az intézményvezetés nem tud arról, hogy bárki babát várt volna a Különleges Gyermekotthonban élő gyermekek közül, és a védekezés még nem merült fel kérdésként. A személyzettől értesültem arról, hogy a szexualitásra igény van, és mind a fiúk, mind a lányok körében van ezzel kapcsolatos érdeklődés. „Mindenki kint keresi a partnerét, nem itt bent” – mondja az egyik munkatárs, és a kollégium is egy olyan hely, ahol szerelem alakulhat ki.

Az NMM szerint a KIGYK érdemi lépéseket tesz a szexualitással kapcsolatos felvilágosítás terén, azonban – amint azt már korábban jeleztem – erőfeszítések szükségesek annak érdekében, hogy férfi nevelők, gyermekfelügyelők is dolgozzanak a Különleges Gyermekotthonban. Ez a fiúk fürdetésénél is igen fontos szempont, hiszen ha csak női személyzet tud segítséget nyújtani a fürdetésnél, akkor ez alkalmas arra, hogy az érintett gyermekekben szégyenérzetet keltsen, ezért az Alaptörvény III. cikke (1) bekezdésében tilalmazott megalázó bánásmóddal összefüggő visszasságot okoz.

2.16. Étkezés

A KIGYK-ben alkalmaznak ételmezeveszetőt, azonban ő csak a speciális szükségletű gyermekek és a kísérő nélküli kiskorúak számára állítja össze az étrendet. A Különleges Gyermekotthonban csoportonként, önállóan végzik az ételmezeveszt, mellyel kapcsolatosan az ételmezeveszetővel nem konzultálnak. Az ételek elkészítése során figyelembe veszik a különleges étkezési szükségleteket, így például a cukorbetegséget vagy a gluténmentes diéta iránti igényt. *A gyermekektől sem az ételek minőségére, sem mennyiségére nem érkezett panasz.*

⁹⁰ A Knt. 47. § (11) bekezdése a sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók nevelése, oktatása kapcsán említi a Nemzeti Tehetség Program által kijelölt tehetséggondozás kereteit.

⁹¹ Ld. A Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról, a Nemzeti Tehetség Program finanszírozásának elveiről, valamint a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórum létrehozásának és működésének elveiről szóló 126/2008. (XII. 4.) OGY határozat 1. számú mellékletének 2.4, 3.2.2., 4.3.3.a) és d) pontjait.

⁹² A Nemzeti Tehetség Program végrehajtásának 2015-2016. évi cselekvési programjáról szóló 1390/2015. (VI. 12.) Korm. határozat 1. számú mellékletének I.1.g) pontja.

3. Összefoglalás

A látogatás során az NMM a fenntartói ellenőrzés és értékelés hiányát észlelte. Ez aggodalomra ad okot, hiszen mind az ellenőrzés, mind az értékelés jelentős szerepet tölthet be a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése szempontjából.

A személyi feltételekkel kapcsolatosan ki kell emelni, hogy a Különleges Gyermekotthonban kizárólag nők dolgoznak, férfi alkalmazott nem tölt be gyermekekkel foglalkozó szakmai munkakört. A vezetőség szeretné, ha férfi nevelő vagy gyermekvédelmi asszisztens is dolgozna a Különleges Gyermekotthonban, ugyanakkor a munkatársak fluktuációja a KIGYK e részlegén nem jellemző. Az NMM úgy látja, különös hangsúlyt kell fektetni a szakmai személyzet jövőbeli felvételénél a kiegyensúlyozottabb nemi arány megteremtésére. A dolgozókkal kapcsolatosan az NMM megjegyzi továbbá, hogy a Különleges Gyermekotthont érintő továbbképzési terv nem foglalja magában a vonatkozó jogszabályban megjelölt tartalmi elemeket és e továbbképzési terv szerint a Különleges Gyermekotthon egyetlen dolgozója sem vett részt továbbképzésen sem 2013-ban, sem 2014-ben. A dolgozók által 2015-ben megszerzett kreditpontok értéke messze elmarad a tervben foglaltaktól. Az NMM úgy találta, hogy a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság nem látja el a Gyvt. szerinti azon fenntartói kötelezettségét, amely szerint gondoskodni köteles a szakemberek képzéséről, továbbképzéséről.

A gyermekek elhelyezésének tárgyi feltételeivel összefüggésben az akadálymentességre vonatkozó hiányosságokat tárt fel az NMM. Az 51-es csoport épületének bejárata küszöbvel rendelkezik, és az 53-as csoport épülete akadálymentesen nem közelíthető meg. Az akadálymentesség hiányával összefüggésben az NMM arra is rámutatott, hogy az 51-es és az 52-es csoport épülete között található játszótér legtöbb játéka a mozgáskorlátozott gyermekek számára nehezen vehető igénybe; a játszótér nem akadálymentes.

A Különleges Gyermekotthoni elhelyezés megszüntetésével kapcsolatosan az NMM hangsúlyozza, hogy sem az örökbefogadás elősegítése, sem a nevelőszülőnél történő elhelyezés elősegítése nem jelenik meg markánsan. Ezek az aspektusok hiányoznak a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programjából is. A gyermekotthoni elhelyezéssel összefüggésben az NMM – korábban az AJB-373/2015. számú jelentés 2. d) pontjában is – megállapította, hogy a Gyvt. azon rendelkezései, amelyek a súlyos fogyatékkal és tartós betegséggel élő gyermekeket az ilyen tulajdonsággal nem élő gyermekektől oly módon különbözteti meg, hogy ezen az alapon, intézményben történő elhelyezésüket és ellátásukat erősíti, ahelyett hogy a gyermekotthonokból történő kitagolásukat helyezné előtérbe, visszásságot valósít meg többek között a fogyatékkal élő gyermekek hátrányos megkülönböztetés tilalmával összefüggésben. Ezzel összefüggésben indokoltnak tűnik egy megfelelő időkeretben gondolkodó kormányzati stratégia kidolgozása annak érdekében, hogy a gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek családi környezetben nőhessenek fel.

Az interjúk során az NMM tudomására jutott, hogy a kerekesszéket használó gyermekek még a Gyermekközpont területén sem mozoghatnak szabadon. Ezzel összefüggésben az NMM rámutatott, hogy amennyiben a Különleges Gyermekotthonban megfelelő ok nélkül kerül sor a helyváltoztatás lehetőségének korlátozására, akkor az a szabad mozgáshoz való joggal összefüggő visszásságot okoz. A személyzet egy tagja szerint előfordul, hogy a gyermekek arra panaszkodnak: „Nem mehetek haza, mert ezt és ezt csináltam.” Az NMM rámutatott, hogy amennyiben a gyermekekkel szemben alkalmazott büntetések – akár csak elvétve is – kiterjednek a hazalátogatás és ezáltal a kapcsolattartás korlátozására, akkor ez visszásságot valósít meg a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joggal, és a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben. Az NMM rámutatott a gyermekvédelmi gyámok és a gyámolt gyermekek közötti rendszeres, rövid időközönként történő személyes kapcsolattartás hiányosságaira és megállapította, hogy ez a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülésével összefüggő visszásságot okoz.

Szintén e joggal való visszásságot valósít meg a KIGYK azon mulasztása, mellyel nem tesz eleget jelzési kötelezettségének, amennyiben azt észleli, hogy a gyermekvédelmi gyámok nem kellő gyakorisággal látogatják a gyermekeket.

A gyermekekkel szemben fizikai büntetést nem alkalmaznak, azonban előfordul a gyermekek érzelmi zsarolása, és van olyan eset, hogy elveszik a gyermektől azt a tárgyat, amit nagyon kedvel. Az NMM megállapította, hogy a gyermekekkel szemben alkalmazott ezen büntetések veszélyeztetik a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését.

A látogatócsoport benyomása szerint a gyermekek egymással szemben toleránsak, segítőkészek, mindemellett előfordult, hogy kiabáltak, veszekedtek egymással, és – különösebb indok nélkül is – csúnyán beszéltek. A személyzet egyik tagja szerint van egy gyermek, akit kiközösítenek a többiek. A munkatárs úgy fogalmaz, hogy ez a gyermek „nem tud kedves lenni”, majd hozzáteszi: „amikor nyugtalan, bevisszük a szobába és rátesszük az ágyra.” Az NMM felhívta a figyelmet, hogy amikor egy gyermeket kiközösítenek a társai, és amikor a dolgozók is úgy látják, hogy ez a kiközösítés jogos, valamint amikor a gyermek nyugtalanságának kezelését az jelenti, hogy beviszik a szobába és – mintegy tárgyként kezelve – „rátesszik az ágyra”, majd magára hagyják, akkor ez a bánásmód mind a társak, mind pedig a munkatársak részéről az emberi méltósághoz való joggal, és az embertelen bánásmód tilalmával összefüggő visszásságot okoz. Mindemellett a személyzet megfelelő magatartásának hiánya veszélyezteti a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését is.

A panaszmechanizmus működésével összefüggésben pozitívum, hogy több gyermek úgy látja, bárkinek elmondhatja, ha problémája van. Előfordult azonban, hogy a megkérdezett gyermek szerint hiába jelez a felnőtteknek, ha problémát észlel; úgy érzi, nem tehet semmit, inkább nem is szól. Az NMM azt észlelte, hogy az anonim módon történő panasz benyújtás lehetősége (panaszláda) hiányzik, a panaszjog gyakorlását segítő információk nem megfelelően kerültek kifüggesztésre, az Érdekképviseleti Fórum és a Gyermekönkormányzat működése nem megfelelő. Mindez a panaszjoggal összefüggő visszásságot okoz.

Az oktatással kapcsolatosan az NMM arról szerzett tudomást, hogy a KIGYK törekszik a főtí általános iskolákba beíratni a gyerekeket, mégis, csekély számban járnak helyi iskolába a Különleges Gyermekotthon lakói. A gyermekek helyi iskolákba történő felvételének hiánya, valamint a fogyatékossgal élő gyermekek inkluzív oktatásban való részvételét nem támogató jogszabályi környezet a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával, az esélyegyenlőség külön intézkedésekkel történő segítésének állami kötelezettségével, továbbá a fogyatékossgal élők külön intézkedésekkel megvalósított védelmének állami kötelezettségével összefüggő visszásságot okoz. A szabadidős tevékenységekkel kapcsolatosan az NMM úgy látja, hogy a Különleges Gyermekotthon számos programot szervez a gyermekeknek, így például, kézműves foglalkozást, üvegfestés, lovas terápiát, makett klubot, bábcsoportot. A gyermekek ezeket élvezik és várják. Mindemellett a szabadidős tevékenységre, a hobbikra, speciális tevékenységekre, és az érdeklődésre vonatkozó adatok szinte teljesen hiányoznak a szűrőpróbaszerűen megvizsgált egyéni gondozási-nevelési tervekben.

Az NMM szerint a KIGYK érdemi lépéseket tesz a szexualitással kapcsolatos felvilágosítás terén. Mindemellett, mivel a fiúk fürdetésénél csak női személyzet tud segítséget nyújtani, a kialakult helyzet alkalmas arra, hogy az érintett gyermekben szégyenérzetet keltsen, mely a megalázó bánásmóddal összefüggő visszásságot okoz. A gyermekektől sem az ételek minőségére, sem mennyiségére nem érkezett panasz.

4. Ajánlásaim

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján az NMM felkéri az SZGYF főigazgatóját

1. gondoskodjon megfelelő képzésekről annak érdekében, hogy növelje a különleges nevelőszülők számát, és tegyen hatékony lépéseket a nevelőszülői hálózat – elsősorban különleges szükségletű gyermekek elhelyezését célzó – fejlesztését érintően;

2. fontolja meg a Főigazgatóság fenntartásában működő személyes gondoskodást nyújtó szociális és gyermekvédelmi intézményekben létrehozott érdekképviselői fórumok megalakításának és tevékenységének szabályairól szóló 20/2013. (VI. 12.) SZGYF utasítás olyan irányú módosítását, amely az Érdekképviselői Fórum működésének szabályozását úgy javasolja alakítani, hogy mind a tagok, mind az elnök határozott idejű mandátummal rendelkezzenek, biztosítva ezzel a lehetőséget az időközönként tartandó választásokon történő választói akaratformálásra;
3. hatáskörében minden lehetséges intézkedést tegyen meg annak érdekében, hogy a gyermekvédelmi gyámok legalább havonta egy alkalommal, a hatodik életévét be nem töltött gyermek esetén legalább kéthetente egy alkalommal, személyes találkozást, beszélgetést kezdeményezzenek a gyámoltjukkal (Gyvt. 86. § (1) bekezdés a) pont ab) alpontja);
4. a jogszabályi előírásoknak megfelelően gondoskodjon a Különleges Gyermekotthon szakembereinek továbbképzéséről.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 31. § (1) és 32. § (1) bekezdése alapján az NMM felkéri az SZGYF főigazgatóját és a KIGYK igazgatóját

5. a továbbképzések keretében biztosítsák a szakmai személyzet számára, hogy a Kínzás elleni egyezmény, a Jegyzőkönyv, a Gyermekjogi egyezmény és a CRPD releváns rendelkezéseivel és azok gyakorlati megvalósításával kapcsolatos ismereteket megszerezhessék;
6. keressenek mihamarabbi megoldást az intézményi dolgozók mentálhigiéniájának és szupervíziójának folyamatos biztosítására;
7. vizsgálják meg, hogy sor kerül-e – akár csak elvétve is – a gyermekek hazalátogatásának büntetésből történő korlátozására, és amennyiben igen, akkor haladéktalanul szüntessék meg ezt a gyakorlatot;
8. gondoskodjanak arról, hogy a testvérek közötti kapcsolattartás azzal az indokkal történő korlátozására ne kerülhessen sor, hogy a gyermek rövid ideig foglalkozik a látogatóival, így a hosszú utazás és annak költségei miatt nem éri meg a személyes találkozót megszervezni, holott maga az érintett gyermek többször szeretne találkozni a testvéreivel;
9. vizsgálják meg, hogy sor kerül-e – akár csak elvétve is – a gyermekekkel szemben alkalmazott érzelmi zsarolásra vagy olyan tárgy elvételére, amely a gyermekhez érzelmileg nagyon közel áll, és amennyiben igen, akkor szüntessék meg ezt a gyakorlatot.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján az NMM felkéri a KIGYK igazgatóját

10. a jogszabályi előírásoknak megfelelően készítse el az éves továbbképzési tervet és követelje meg, hogy a Különleges Gyermekotthon munkatársai a továbbképzési kötelezettségüket teljesítsék;
11. fordítson fokozott figyelmet a Különleges Gyermekotthon szakmai személyzetének felvételénél a nemek arányának javítására;
12. gondoskodjon az 51-es csoport épületének akadálymentességéről, valamint az 53-as csoport épületének akadálymentes megközelíthetőségéről;
13. gondoskodjon arról, hogy a hirdetőtáblák olyan magasságban kerüljenek kifüggesztésre, hogy a gyermekek az ott elhelyezett információkhoz minden nehézség nélkül hozzáférjenek;
14. gondoskodjon arról, hogy a gyermekek személyes adatait – így a gyermekek egészségi állapotára vonatkozó személyes adatokat – a jogszabályi előírásoknak megfelelően, az adatbiztonság követelményeit megtartva kezeljék;
15. vezessen a valóságnak megfelelő nyilvántartást arról, hogy milyen gondozási helyről kerülnek be a gyermekek a Különleges Gyermekotthonba;

16. kezdeményezze a Különleges Gyermekotthon Szakmai Programja VI.5. pontjának kiegészítését azzal, hogy az elhelyezés megszüntetésének kiemelten fontos eleme legyen az örökbefogadás és a nevelőszülőnél történő elhelyezés elősegítése; továbbá, gondoskodjon arról, hogy e kiegészítések a gyakorlatban megvalósuljanak;
17. gondoskodjon arról, hogy az otthonvezető segítse a gyermekek/fiatal felnőttek cselekvőképességének gyakorlását lehetővé tevő támogatási formák – ideértve a támogatott döntéshozatalt – feltérképezését és kialakítását;
18. gondoskodjon, hogy a Különleges Gyermekotthonban élő gyermekek szabad mozgáshoz való joga – mely magában foglalja a kerekesszékekkel történő helyváltoztatást is – kizárólag törvényben rögzített felhatalmazás alapján és kellő körültekintéssel lehessen korlátozható;
19. fordítson fokozott figyelmet a Különleges Gyermekotthonban elhelyezett gyermekek önálló életvitelének személyre szabott, hatékony előkészítésére és segítésére;
20. vállaljon aktív szerepet a gyermekek családtagjaikkal, rokonaikkal, barátaikkal történő személyes kapcsolatainak fenntartására és újraélesztésére vonatkozóan, és ezzel összefüggésben gondoskodjon az egyéni gondozási-nevelési tervek személyes kapcsolatok ápolására vonatkozó részeinek megfelelő kitöltéséről;
21. éljen jelzéssel a hatáskörrel rendelkező gyámhivatal és/vagy területi gyermekvédelmi szakszolgálat felé, amennyiben azt észleli, hogy a gyermekvédelmi gyámok nem kellő gyakorisággal látogatják a gyermekeket;
22. a panaszjog hatékony gyakorlásának biztosítása érdekében
 - építse be a Különleges Gyermekotthon házirendjének „a panaszjog érvényesítésének rendje, a gyermeki jogok védelme, érdekképviselet” című fejezetébe: A panaszt indítványozó a gyermekközpont fenntartójához, vagy a gyermekjogi képviselőhöz fordulhat, ha a KIGYK igazgatója vagy az érdekképviseleti fórum 15 napon belül nem küld értesítést a vizsgálat eredményéről, vagy ha a megtett intézkedéssel nem ért egyet;
 - gondoskodjon az Érdekképviseleti Fórum működésére vonatkozó részletes szabályzat elkészítéséről;
 - gondoskodjon az Érdekképviseleti Fórum névsorának és elérhetőségének a Különleges Gyermekotthon épületeiben, jól látható helyen történő kifüggesztéséről;
 - támogassa az Érdekképviseleti Fórum és a Gyermekönkormányzat működését;
 - gondoskodjon panaszláda kihelyezéséről a gyerekek által jól látható és elérhető helyen.
23. tegyen eleget a Gyvt. 37. § (3) bekezdésében foglaltaknak és amennyiben a Gyermekönkormányzat Szervezeti és Működési Szabályzata nem jogszabálysértő vagy nem ellentétes az intézmény szervezeti és működési szabályzatával, illetve házirendjével, hagyja azt jóvá. Ennek során fordítson figyelmet e jelentésnek a Gyermekönkormányzatra vonatkozó megállapításaira;
24. gondoskodjon arról, hogy a házirend a hatályos jogszabályokon alapuló terminológiákat tartalmazzon;
25. gondoskodjon arról, hogy a házirend tartalmazza az elfogadás és a hatálybalépés dátumát, továbbá szerepeljen rajta a KIGYK igazgatójának és a Különleges Gyermekotthon vezetőjének az aláírása, valamint derüljön ki, hogy az Érdekképviseleti Fórum egyetértett-e a házirendben foglaltakkal annak elfogadásakor;
26. gondoskodjon arról, hogy az egyéni gondozási-nevelési tervek érdemi információt tartalmazzanak a gyermekek szabadidős tevékenységére, hobbijaira, speciális tevékenységeire, és az érdeklődésére, továbbá a tehetséggondozással kapcsolatos célokra és feladatokra is.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján az NMM felkéri az Érdekképviseleti Fórum elnökét

27. gondoskodjon az Érdekképviseleti Fórum – vonatkozó jogszabályi előírásoknak és az SZGYF utasításban található iránymutatásoknak – megfelelő működéséről.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján az NMM felkéri a Gyermekönkormányzat elnökét

28. gondoskodjon a Gyermekönkormányzat saját Szervezeti és Működési Szabályzatában foglaltaknak megfelelő működéséről.

A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 37. § alapján, az NMM felkéri az emberi erőforrások miniszterét

29. készítse elő a Gyermekvédelmi törvényről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény olyan irányú módosítását, hogy a súlyos fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekek esetében is a befogadó szülőnél való elhelyezés legyen a főszabály;

30. kezdeményezze a hatályos jogi szabályozás olyan irányban történő módosítását, amely arra kötelezi a személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi intézményeket, hogy jelzéssel éljenek a hatáskörrel rendelkező gyámhivatal és/vagy területi gyermekvédelmi szakszolgálat felé, amennyiben azt észlelik, hogy a gyermekvédelmi gyámok nem kellő gyakorisággal látogatják a gyermekeket;

31. kezdeményezze a fogyatékossgal és tartós betegséggel élő gyermekek számára gyermekotthoni ellátást nyújtó férőhelyek kiváltásának stratégiáját célzó jogszabály megalkotását annak érdekében, hogy a gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek családi környezetben nőhessenek fel;

32. készítse elő a fogyatékossgal élő gyermekek inkluzív oktatásban való részvételét biztosító jogszabályi alapokat, ideértve egy – többek között – konkrét határidőket, felelős személyeket, és mérhető célokat tartalmazó stratégiát.

Budapest, 2016. június

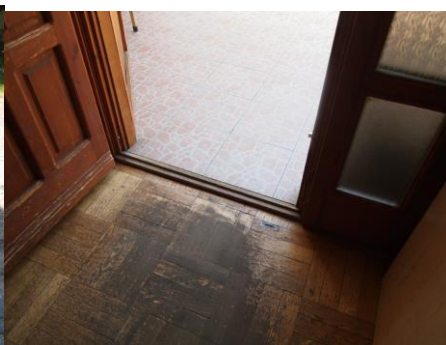
Székely László sk.

Melléklet

1.

1. sz. kép: Az 53. csoport épületének akadálymentes megközelítése nem megoldott;

2.

2. sz. kép: Az 51-es csoport épületének bejárata küszöbvel rendelkezik

3.

3. sz. kép: Az 51-es és az 52-es csoport épülete közötti játszótér nem akadálymentes.

4.

4. sz. kép: Az 53-as csoport épületének nappalijában betört fal és felhasadt tapéta volt látható.

5.

5. sz. kép: A csoportok szomszédságában kialakításra került egy kiskert, melyet az itt lakó gyermekek művelnek.